

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

**Součinnost OSPODu
prostřednictvím sociální práce
v rozvodovém řízení s rodinou**

Erika Šředlová, DiS.

Katedra sociální práce
Vedoucí práce PhDr. Pěnkava Pavel, Ph.D.
Studijní program sociální a pastorační práce
Studijní obor sociální a pastorační práce

Praha 19. 11. 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem Součinnost OSPODu prostřednictvím sociální práce v rozvodovém řízení s rodinou napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Podbořanech 19. 11. 2021

Erika Šředlová, DiS.

Anotace

Bakalářské práce, pod názvem Součinnost OSPODu prostřednictvím sociální práce v rozvodovém řízení s rodinou, se zaměřuje na poskytovanou odbornou pomoc v nepříznivé životní situaci, jakým rozvod rozhodně je, s cílem poskytnout informace a zmírnit negativní důsledky rozvodu, zvláště, jsou-li součástí tohoto procesu nezletilé děti.

Teoretická část se zabývá hlavními tématy, jakými jsou rodina, rozvod a sociální práce v součinnosti s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, poskytované v rámci rozvodu.

Praktická část popíše konkrétní případy řešeného v rámci rozvodu prostřednictvím kazuistik, které dokládají činnost sociálních pracovníků s rodinou.

Klíčová slova

Rodina, rozvod, sociální práce, OSPOD

Summary

Bachelor thesis named Cooperation of Authority for Social and Legal Protection of Children via social work in families going through divorce, is focusing on provided professional assistance in rough life situation, which divorce without a doubt is with intention to provide information and ease the negative effects of divorce, especially if there are minors involved in the proces.

Theoretical part is working with main topics like family, divorce and social work in cooperation with Authority for Social and Legal Protection of Children, provided within divorce proceedings.

Practical part will describe specific cases solved within divorce process via case, study, which prove activity of social workers with families.

Keywords

family, divorce, social work, Authority for Social and Legal Protection of Children

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce PhDr. Pavlu Pěnkavovi, Ph.D. za jeho ochotu, pomoc, vedení, připomínky a trpělivost, kterou mi během psaní věnoval. Za spolupráci a ochotu také děkuji Mgr. Zuzaně Marcelly, vedoucí OSPOD.

Obsah

Úvod	7
Teoretická část	9
1. Rodina a její funkce	9
1.1 Proměny současných českých rodin	13
1.2 Podoby současných rodin	15
1.3 Oblasti manželských a rodinných problémů	17
2. Rozvod a jeho legislativní vymezení	20
2.1 Rozvod jako proces	21
2.2 Typy rozvodu	24
2.3 Postavení dítěte v rozvodu	25
2.4 Úprava práv poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu	27
3. Sociální práce s rodinou v průběhu a po rozvodovém řízení	31
3.1 Legislativní vymezení sociálně-právní ochrany dětí	31
3.2 OSPOD v roli kolizního opatrovníka	33
3.3 Šetření v rodině	34
3.4 Rozhovor s dítětem	35
3.5 Sociální administrace	36
4. Odborná pomoc	39
4.1 Odborné poradenství	39
4.2 Asistence při styku s dítětem	41
4.3 Rodinná mediace	44
4.4 Rodinná terapie v rozvodové situaci	46
5. Praktická část	48
5.1 Kazuistika jako metoda práce	48
5.2 Interpretace získaných dat	48
5.3 Kazuistiky	49
6. Diskuze	60
7. Závěr	62
8. Seznam literatury	64

Úvod

Bakalářská práce se věnuje problematice rozvodu a součinnosti OSPODu prostřednictvím sociální práce v rozvodovém řízení s rodinou. Opírat se bude o dostupné literární zdroje s touto tematikou.

Rodina je obvykle vnímána jako významná primární skupina, která velkou a podstatnou měrou přispívá k výchově nezletilých dětí, kteří jako dospělí jedinci budou utvářet společnost, určovat její obraz a stabilitu. Uvědomíme-li si fakt, že se v rodině odehrávají důležité aspekty lidského života, ale i následné uplatnění získaných vzorců chování v interakci s jinými lidmi, tak je na místě zamyslet se, z jakého důvodu dochází k rozpadu manželství, porozumět problematice a být schopni rodinám v rozvodovém řízení a v době po rozvodu poskytnout odbornou pomoc, snížit riziko krizových situací a možných patologických projevů.

V teoretické části se bakalářská práce věnuje informacím, týkajících se vymezení pojmů rodiny se záměrem popsat rodinu z pohledu její funkce, významu pro socializaci nezletilých dětí a poukáže na podoby a faktory proměn současných rodin v české společnosti.

Zabývá se dále rodinou v rozvodovém procesu. Zejména vymezením pojmu rozvod, vysvětlí typy a proces rozvodového řízení, postavení dítěte v průběhu a po něm. Poukáže na možné manipulace dítěte rodičem a v návaznosti se bude věnovat úpravě poměrů rodičů a formám péče o nezletilé dítě.

Poslední kapitola v teoretické části přiblíží sociální práci s rodinou během rozvodu a v době po rozvodu, legislativní vymezení OSPODu, jeho úlohu a použitelnost vhodných metod, mezi které řadí kolizní opatrovnictví, rozhovor, sociální šetření v rodině a jeho náležitosti a v neposlední řadě výčet odborné pomoci v rámci rozvodu.

Praktická část se bude věnovat sběru a popisu případových kazuistik, které se uskuteční na MÚ Podbořany na oddělení sociálně právní ochrany dětí. Bude se jednat o popis konkrétních případů řešeného.

Cílem bakalářské práce je přiblížení problematiky rozvodového řízení v manželství potencionálním čtenářům, jelikož se domnívám, že nedostatek informací může být příčinou nezvládnání a prohlubování útrap v nepříznivém stavu, jakým rozvod rozhodně je. Informovanost a praktická pomoc prostřednictvím sociální práce může být cennou pomocí rodinám, které tímto nepříznivým procesem procházejí.

Teoretická část

1. Rodina a její funkce

O rodině často mluvíme v běžném rozhovoru v souvislosti s člověkem a jeho identitou. To, co každého identifikuje je jméno a příjmení, které jasně určuje, do jaké rodiny, kdo patří. Rodina jakožto sociální skupina určuje fungování jednotlivých členů a dává prostor pro jejich rozvoj. Je důležitou součástí a osobní zkušeností v životě jedince ať už v pozitivním či v negativním smyslu od narození do smrti.

Současná rodina, někdy označovaná jako skořápková je náchylná k rozpadu a vznikají neúplné rodiny. Děti ve své zletilosti odcházejí z rodinného prostředí, což je přirozené, ale na straně druhé jsou domácnosti, které sestávají z vícegeneračních rodin, a to z důvodu ekonomického.¹ Ekonomickým důvodem může být skutečnost, kdy mladá rodina není finančně zabezpečená a nemůže si pořídit vlastní bydlení nebo společně zůstávají z důvodů prospěšných pro obě strany.

Některé definice rodiny

Rodinu můžeme definovat jako institucionální „*bio-psycho-sociální skupinu, která jako instituce sestává z jedinců opačného pohlaví a jejich dětí, s cílem plnit funkce rodiny na základě pravidel, přijatých v naší společnosti.*“² Jestliže rodinu definujeme jako sociální instituci, tak na základě důvodu vzniku rodiny, její funkce a změn, které jsou ovlivněny celospolečenským vývojem. Označuje se také jako síť vztahů se vzájemnými vztahy a rodinným systémem.³

¹ MOŽNÝ, I. *Moderní rodina*. Brno: Blok, 1990. ISBN 80-7029-018-8. s. 19.

² ZATLOUKAL, L. *Komunikace v rodinách z hlediska vybraných přístupů v poradenství a terapii*. Olomouc: Univerzita palackého, 2013. ISBN 978-80-244-3878-8. s. 35.

³ ZATLOUKAL, L. *Komunikace v rodinách z hlediska vybraných přístupů v poradenství a terapii*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3878-8. s. 34.

Zatloukal však dodává, že i když na rodinu pohlížíme jako na instituci, tak přesto nedává záruku trvalého svazku.⁴

Vezmeme-li v úvahu zajištění lidské populace, tak právě „rodina představuje skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejichž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí.“⁵ Jedná se o uznávaný způsob, jak mít a vychovávat děti.⁶ Založením rodiny vzniká touha mít vlastní potomky, o které bude pečováno a bude jim poskytnuta láskyplná výchova. Rodičům kromě funkce reprodukce a výchovy dětí, přináší pocit radosti a uspokojení.

Co se týče křesťanské definice svazku dvou lidí, je přijímaný jako pevný, trvalý a před Bohem nezrušitelný. Takové pojetí svazku však bylo nahrazeno občanskou manželskou smlouvou, která umožňuje oběma stranám smlouvu vypovědět.⁷ Z toho vyplývá, že ani sňatek před Bohem není zárukou trvalého svazku. Křesťanská tradice v současné společnosti je na ústupu a snoubenci tuto variantu méně vyhledávají.

Bez ohledu na různé definice, zde však zůstává skutečnost, jak členové domácnosti sami svou domácnost vnímají a zda sami se za rodinu považují.

Funkce rodiny

Rodina plní několik funkcí, které se vzájemně prolínají a navazují na sebe. Laca mluví o procesu, při kterém se uplatňují tři principy. Řadí mezi ně princip adaptability, komunikace a soudržnosti. V rodině, ve které chtějí být členové spolu, není těžké vytvářet blízkost a zároveň získat samostatnost a nezávislost. Adaptabilita určuje schopnost přizpůsobit se požadavkům

⁴ ZATLOUKAL, L. *Komunikace v rodinách z hlediska vybraných přístupů v poradenství a terapii*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3878-8. s. 35.

⁵ GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4. s. 156.

⁶ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: sociologické nakladatelství SLON, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8. s. 116.

⁷ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: sociologické nakladatelství SLON, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8. s. 22.

a nárokům, které jsou na rodinu kladeny, a komunikace má zásadní vliv na fungování rodiny. Za klíčový faktor se považuje zodpovědný a nezávislý přístup jednotlivých členů, který má vliv na utváření vlastní osoby a celé rodiny.⁸

1. Biologická a reprodukční

Již z názvu vyplývá, že tato funkce zajišťuje reprodukci lidstva. Jedná se o psychickou i tělesnou potřebu, touhu po potomcích a zajištění pokračování rodu.⁹

2. Emocionální funkce

Emocionální funkce zajišťuje uspokojování psychologických potřeb a citového zázemí. Jedná se o přenos a vzájemné prožívání mezi členy.¹⁰ Komunikace umožňuje zvládání běžných denních aktivit a nároků kladených na rodinu. Prostřednictvím vzájemné komunikace se členové mohou posilovat, utěšovat, mohou si vzájemně vyjadřovat lásku, předávat si pocity a další významná slova, která se v rodině běžně vyjadřují.¹¹ Rodina je prostorem, ve kterém se dají vyjadřovat emoce a city nejsnadněji. Cokoli, co se v rodině odehraje, začíná komunikací. Rozhovor mezi manželi a dětmi by měla být jako životodárná voda, která udržuje rodinu při životě a zajišťuje fungování rodiny.

3. Ekonomické funkce

Ekonomické funkce mohou mít zásadní vliv na život a funkce rodiny. Je-li rodina finančně zabezpečená, je schopna si udržet domov a zároveň

⁸ LACA, S. *Výchova-rodina-hodnoty*. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. ISBN 978-80-87182-32. s. 27-28.

⁹ THELENOVÁ, K. *Rodina v kontextu sociální práce*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. ISBN 978-80-244-3524-4. s. 20.

¹⁰ ZATLOUKAL, L. *Komunikace v rodinách z hlediska vybraných přístupů v poradenství a terapii*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3878-8. s. 34.

¹¹ THELENOVÁ, K. *Rodina v kontextu sociální práce*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. ISBN 978-80-244-3524-4. s. 20.

uspokojovat potřeby svých členů.¹² Spočívají v zajištění finančních, materiálních a kulturních potřeb členů rodiny. Tato funkce je v současné době kladena na oba partnery. Vzájemná podpora a společné financování rodiny tuto funkci usnadňují.

Socializační funkce

Rodinné prostředí se považuje za zdroj cenných informací a praktických vzorců chování v každodenním životě. Nejdříve se tak děje přizpůsobením se nápodobou a osvojováním, učením a získáváním zkušeností.

Socializace je však proces, nejedná se o jednorázové sociální učení, ale učení, které se dále prohlubuje. Primární socializace se uskutečňuje v rodině a na tu navazuje socializace sekundární, mezi které se řadí vzdělávací instituce, média, zaměstnání a další sociální interakce, které mají vliv na utváření jedince a jsou důležité pro získávání hodnot, norem a životního stylu rodiny. Dochází tím k předávání zkušeností, vzorců chování potřebných pro interakce mezi lidmi a zvládnutí situací, které jsou na jedince v průběhu života kladeny.¹³

„Výsledkem socializace na všech úrovních od rodiny přes všechny stupně školního profesního vzdělávání je habitus. Habitus vyjadřuje aktivní i pasivní stránku člověka jako společenské bytosti. Je komplexní, ustálený a internalizovaný způsob jednání, smýšlení, sociálního prožívání.“¹⁴

4. Ochranná – tvorba domova

Ochranou, se rozumí vytvoření bezpečného místa před vnějším světem. Domov takovou ochranu pro své členy poskytuje a vytváří soukromí a bezpečný

¹² ZATLOUKAL, L. *Komunikace v rodinách z hlediska vybraných přístupů v poradenství a terapii*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3878-8. s. 42.

¹³ THELENOVÁ, K. *Rodina v kontextu sociální práce*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. ISBN 978-80-244-3524-4. s. 20.

¹⁴ KŘÍŽOVÁ, E. *SOS-Sociologie pro pomáhající profese*. Praha: Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3650-4. s. 45.

prostor.¹⁵ Rodina by měla být místem bezpečného prostoru pro každodenní péči projevovanou láskou k dětem, k nemocným a starým, také účasti na dobru, radosti, ale i bolesti.¹⁶ Pro každého člena rodiny by domov měl znamenat nejbezpečnější útočiště, kde se cítí nejlépe, ve kterém může vyjádřit své největší radosti, úspěchy, ale i obavy a nezdary a zároveň by se mu mělo dostat láskyplné pomoci.

1.1 Proměny současných českých rodin

Proměna znamená nějakou změnu skutečností. Co se týče rodin, tak na proměny mají podstatný vliv změny společenské a vývoj společnosti. Takovou změnou naše společnost prošla v devadesátých letech dvacátého století na základě sametové revoluce. Změna znamenala nejenom demokratické uspořádání společnosti, ale také změnu myšlení, které se odrazilo v prosazování osobních zájmů před zájmy rodinnými, realizaci představ a osobních cílů.¹⁷ V podstatě se jednalo o chápání nově nabitě svobody v životech a myšlení lidí a shody či nesouladu mezi stanovenou podobou rodinného soužití a stanovení základních funkcí rodiny.¹⁸

Nově nabitá svoboda podpořena společenskou atmosférou, ve které se zdůrazňuje úspěšnost na základě vzdělání, zaměstnání a finančních příjmů má nemalý vliv na uvažování mladých lidí a realizaci priorit. Mladí lidé odkládají založení rodiny prodlužováním délky vzdělávání, studia v zahraničí, možnost získávání mezinárodní praxe a zvyšováním kvalifikace.¹⁹ Na odkládání

¹⁵ THELENOVÁ, K. *Rodina v kontextu sociální práce*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. ISBN 978-80-244-3524-4. s. 20.

¹⁶ LACA, S. *Výchova-rodina-hodnoty*. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. ISBN 978-80-87182-321. s. 24.

¹⁷ KATRŇÁK, *Sociologické proměny podoby současné rodiny*. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2011. ISBN 978-80-904920-1-1. s. 17.

¹⁸ NOVÁK, T., PRUCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2005. ISBN 978-80-247-1449-3. s. 21.

¹⁹ KUCHAROVÁ, V., ŠŤASTNÁ, A. *Partnerství a mezigenerační vztahy v české společnosti*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2009. ISBN 978-80-87007-76-1. s. 29.

založení rodiny se významnou měrou podílí i možnost cestování, upřednostnění pracovní kariéry a časová vytíženost.²⁰

Změna chápání v zakládání rodiny a rodičovství

Zakládání rodiny není prioritou a faktory mohou souviset se strachem ze ztráty zaměstnání, z nedostatku finančních prostředků a z nemožnosti si zakoupit vlastní bydlení. Mladí lidé setrvávají se svými rodiči, odkládají odstěhování, osamostatnění a nespěchají se založením vlastní rodiny.²¹

Ke změně chápání rodičovství přispělo také umělé přerušování těhotenství, nové formy antikoncepce, výrazně se posunul věk matek a partneři se častěji rozhodují pro jedno dítě.²²

Postavení žen na trhu práce, jejich profesní kariéra a nedostatek času.

Dnes již není neobvyklé, že ženy zastávají vysoké pracovní pozice. Také to neznamená, že žena, která pracuje, nemůže být dobrou matkou nebo že by její pracovní kariéra neumožnila vytvořit dobře fungující rodinu.²³ Důležitým aspektem je skloubit pracovní a rodinné záležitosti. Na druhé straně však pracovní vytížení ženy může přinést rozkol v rodině a chápání rodičovských rolí. V takovém případě se nezdá, že se muž ujímá péče o dítě a zůstává v domácnosti. Žena se tak stává živitelkou rodiny a tímto může docházet k přerozdělení tradičních rolí.²⁴ Vždy však takové rozhodnutí zůstává na manželích. Pokud žena má vyšší finanční příjem než muž a muž přijme tuto

²⁰ KATRŇÁK, T. *Sociologické proměny podoby současné rodiny*. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2011. ISBN 978-80-904920-1-1. s. 15.

²¹ HASMANOVÁ MARHANKOVÁ, J., KREIDL, M., HUBATKOVÁ, B. *Proměny partnerství životní dráhy a partnerství v české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2012. s. 115.

²² KUCHAROVÁ, V., ŠŤASTNÁ, A. *Partnerství a mezigenerační vztahy v české společnosti*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2009. ISBN 978-80-87007-76-1. s. 29.

²³ ČERMÁKOVÁ, M. *Proměny současné české rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-93-1. s. 101.

²⁴ KATRŇÁK, T. *Sociologické proměny podoby současné rodiny*. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2011. ISBN 978-80-904920-1-1. s. 28.

skutečnost jako rozhodující ekonomický faktor pro zajištění životního standardu rodiny, je pravděpodobné, že k takovému přerozdělení dojde.

Na druhou stranu, Čermáková poukazuje na postoj mužů i žen zaměřených na kariéru, kteří naopak nechtějí zakládat rodinu, jelikož by je děti svazovaly, braly svobodu a zpomalily by jejich profesní růst, ale zároveň dodává, že se jedná o trend, který „je logickým vyústěním vývoje moderní, tržní, konzumně orientované společnosti, která klade hlavní důraz na individuum, na individuální svobodu, nikým a ničím neomezenou možnost volby každého jedince.“²⁵

Úloha prarodičů

Prarodiče byly aktivními účastníky rodinného soužití a významně pomáhali mladým rodičům při výchově vnoučat. Byly aktivními účastníky rodinného soužití. Tento faktor ovšem slábne a mizí.²⁶ Jako významný podíl na neúčasti při výchově dětí prarodiči vidím, nejen jejich aktivnější život a pracovní povinnosti, také posunutí věkové hranice odchodu do starobního důchodu šedesát pět let a pracovní povinnosti.

1.2 Podoby současných rodin

Úplná rodina

Za rodinu úplnou se považuje rodina složená z otce, matky a alespoň jednoho dítěte. Takto složená, dává velký potenciál pro zdravý vývoj jedince a uspokojování potřeb dítěte. Dítě má možnost vidět role otce i matky, jejich vzájemnou komunikaci, spolupráci i zvládání běžných rodinných aktivit.²⁷ Někdy však i v úplné rodině může docházet ke strádání na základě přítomnosti

²⁵ ČERMÁKOVÁ, M. *Proměny současné české rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-93-1. s. 103.

²⁶ KATRŇÁK, T. *Sociologické proměny podoby současné rodiny*. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2011. ISBN 978-80-904920-1-1. s. 28.

²⁷ MASÁKOVÁ, V. *Sociologické proměny podoby současné rodiny*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011. ISBN 978-80-904920-1-1. s. 30-32.

obou rodičů, z nichž jeden neplní přiměřeně svou úlohu, je-li otec nebo matka, např. narkoman, alkoholik.²⁸

Partnerská rodina

V současné době je zcela běžné žít v partnerském vztahu, aniž by partneři svůj vztah potvrdili sňatkem. Důvodem může být zachování si určité svobody. Za partnerskou rodinu se považuje i rodina, kdy jeden z dospělých žije mimo bydliště dětí. Důvodem může být zaměstnání mimo bydliště i v cizině nebo otec, který žije v jiné domácnosti, ale svou původní rodinu nechce opustit.²⁹

Rodina neúplná a doplněná

Významnou měrou na vzniku neúplné rodiny se podílí rozvodovost a podíl svobodných matek. Za neúplnou rodinu se považuje taková rodina, ve které jeden rodič zastává úlohu obou rodičů. Děti nemají možnost přebírat zdravé vzorce chování, nemají možnost ztotožnit se se vzory obou rodičů a jejich rolí v rodinném soužití.³⁰ Nepřítomností rodičovského vzoru, dítě může trpět deprivací. To však neznamená, že rozvodem tyto děti trpí více než jiné děti. Někdy rozvod může ukončit patologické chování jednoho z rodičů, kdy dítě je vystaveno důsledkům chování pod vlivem alkoholu či návykových látek, násilí, týrání a dalších nepříjemných skutečností.³¹ Rodina doplněná vzniká

²⁸ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-19-9. s. 62.

²⁹ MASÁKOVÁ, V. *Sociologické proměny podoby současné rodiny*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011. ISBN 978-80-904920-1-1. s. 30-32.

³⁰ MASÁKOVÁ, V. *Sociologické proměny podoby současné rodiny*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011. ISBN 978-80-904920-1-1. s. 30-32.

³¹ MASÁKOVÁ, V. *Sociologické proměny podoby současné rodiny*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011. ISBN 978-80-904920-1-1. s. 30-32.

příchodem nového partnera nebo partnerky někdy i s dětmi do původní rodiny, zaujímá pozici rodiče a z dvou odlišných rodin vzniká jedna nová.³²

Homoparentální rodina

Jedná se o registrované partnerství, které tvoří lidé stejného pohlaví s homosexuální orientací. Taková rodina sice boří představu tradiční rodiny, nicméně se jedná o realitu a právo tvořit společnou domácnost. Vstupem do registrovaného partnerství, však nevznikají některá práva, která jsou samozřejmostí vstupem do manželství heterosexuálním párům. Chybí společné jmění partnerů, dědické a sirotčí právo, právo na rodičovství a osvojení si dítěte partnera. Osvojit či přijmout do pěstounské péče cizí dítě je umožněno jednotlivci nikoli páru.³³ Zpřístupnění manželství, zrovnoprávnění, výchova dětí a jejich vývoj je předmětem mnoha studií, které si však tato práce neklade za cíl.

1.3 Oblasti manželských a rodinných problémů

V této části, budou popsány možné problémy, které mají zásadní vliv na fungování rodiny. Manželské a rodinné problémy mohou vycházet ze skutečnosti, že do manželství vstupují snoubenci, kteří pocházejí z odlišných rodin, mají odlišné životní zkušenosti, názory, postoje a hodnoty. Sňatkem se vytváří nová rodina z odlišných dvou rodinných tradic, kdy se předpokládá vliv původní rodiny, vyžadující potřebu dovednosti, které vytvoří fungující novou rodinu a nalezení nových společných hodnot nebo také možné hádky a spory, které jsou odrazem rozdílnosti.³⁴ Taková rozdílnost vychází ze zkušeností, kdy rozdělení moci, zvládání emocí, zacházení s konflikty v původní rodině,

³² MASÁKOVÁ, V. *Sociologické proměny podoby současné rodiny*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011. ISBN 978-80-904920-1-1. s. 30-32.

³³ NEŠPOROVÁ, O. *Homoparentální rodiny*. Praha: VUPSV, v. v. i., 2021. ISBN 978-80-7416-411-8. s. 8.

³⁴ ŠMOLKA, P. *Manželská a rodinná trápení*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-448-9. s. 52.

většinou určuje podobu nově založené rodiny. Vzájemný vztah mezi manželskými spory a nespokojenosti může vyplývat ze vzorů původní rodiny. Matoušek uvádí, že se jedná o pravděpodobnostní teorii, jelikož „vzor z původní rodiny nemusí nutně znamenat, že vzor rozhoduje, jako spíše skutečnost, jak se vzorem naloží budoucí generace.“³⁵

Šmolka uvádí tyto možné problémové oblasti:

- nedostatek dovedností pro párové soužití, nedostatek tolerance, neústupnost v prosazování vlastních názorů a očekávání, že se partner vždy přizpůsobí,
- ztráta vzájemné komunikace, kdy manželé si nemají co říct, úbytek společných témat,
- ztráta zájmu o partnera, nedostatečné trávení společného času, ponorková nemoc až alergie na zlozvyky a návyky partnera,
- hrubé chování, fyzické napadání, agrese, která vyplývá z osobnostní charakteristiky, kdy zdrojem takového chování může být výchova, vliv okolí,
- neschopnost přiznat si vlastní chyby, agresor své jednání vždy zdůvodní a viníkem je vždy druhý partner,
- ztráta intimního soužití,
- odlišné názory na výchovu dětí,
- nedostatek respektu a úcty k druhému partnerovi, neschopnost nalezení shody při výchově dětí,
- spory o peníze, nakládání a hospodaření, finanční nerovnováha mezi manželi a mocenské držení financí jednoho z manželů,
- neshody v domácích povinnostech,
- závislost na alkoholu, automatech a drogách,

³⁵ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-19-9. s. 63.

- nevěra, žárlivost, neustálá kontrola, obviňování, podezírání a majetnické vlastnění druhého,
- závislost na rodičích, ovlivňování chodu domácnosti, podléhání a kopírování názorů a spory o četnosti návštěv,
- nespokojenost v manželství, nenaplnění očekávání a zklamání, hledání chyb na partnerovi.³⁶

Hledáme-li důvody k rozpadu rodiny, tak všechny tyto uvedené problémy mohou vést k rozvratu manželství, ale také nemusí. Záleží vždy na závažnosti problému, dále jak takovou situaci manželé vyhodnotí a jakým způsobem problém vyřeší. Je zřejmé, že *„míra tolerance a akceptovatelná norma, která zdůrazňuje práva obou partnerů na rozvod manželství již při nezávažných problémech, k této skutečnosti přispívá.“*³⁷

³⁶ ŠMOLKA, P., MACH, J. *Manželská a rodinná trápění*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-448-9. s. 51-91.

³⁷ HRUŠÁKOVÁ, M. *České rodinné právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-7239-104-6. s. 10.

2. Rozvod a jeho legislativní vymezení

Další kapitola se bude věnovat rozvodu, na který se již nepohlíží jako na patologický společenský jev, ale jako na běžný způsob ukončení manželství, tolerovaný společností. Jedná se o nejčastější způsob zániku manželství, při kterém je touto nepříznivou situací postižena celá rodina, zejména děti.

Rozvod probíhá podle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině. Zákon o rodině rozlišuje ve věci rozvodu manželství s nezletilými dětmi dvě řízení:

- řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu
- řízení o rozvodu manželství rodičů nezletilých dětí

Zákon č.89/2012 Sb., občanský zákoník, §755, upravuje rozvod a rozvodovou situaci a uvádí, že: „*Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení*“.³⁸

Rozvratem je myšlena změna manželského soužití. To znamená, že manželství původně fungovalo, nastala změna, došlo k rozvratu a nyní již neplní svou funkci. Hluboký a trvalý rozvrat vysvětluje intenzitu a délku narušení vztahů mezi manžely.³⁹ Soud manželství rozvede na základě zjištěné kvalifikace trvalého rozvratu manželského soužití, kdy se jedná o hluboký a trvalý rozvrat, který již nelze obnovit. Takový rozvrat však nesmí být v rozporu se zájmy nezletilých dětí, a ještě před rozhodnutím o rozvodu manželství musí být pravomocně rozhodnuto o výchově a výživě na dobu po rozvodu.⁴⁰

³⁸ *Zákony pro lidi*. Rodinné právo. [online]. [cit. 2021-10-09]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2>.

³⁹ HRUŠÁKOVÁ, M. *České rodinné právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-7239-104-6. s. 22.

⁴⁰ NOVÁK, T., PRUCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2005. ISBN 978-80-247-1449-3. S. 17.

Rozvod je jedním ze zásadních změn v oblasti fungování rodiny, kdy selhávají možnosti nápravy konfliktů vzniklých v průběhu manželství, a jeden z manželů podá žádost o rozvod nebo oba, pokud se jedná o smluvený rozvod manželství.

2.1 Rozvod jako proces

Rozvod je výsledkem delšího časového úseku v rozhodování a neprobíhá symetricky u obou. Matoušek uvádí dva typy rozvodových rolí. Symetrická role spočívá ve vykonávání podobných kroků a komplementární role předkládá situaci, kdy jeden se stává závislým na partnerovi, většinou ten, který se rozvádět nechtěl a druhý se od partnera odpoutává.⁴¹ Co se týče časového úseku, odborná literatura mluví o době, kdy je manželství v krizi a uběhne ještě dost dlouhá doba, než dojde k ukončení celého rozvodového procesu. Tato doba se člení do etap, které zdůrazňují vnitřní procesy a postoje rozvádějících se. Etapy se vzájemně prolínají a ovlivňují. U partnerů se nejedná přitom o stejný průběh. Partneři se ve stejném čase mohou nacházet v jiné fázi etapy.⁴²

Období ambivalence

Jedná se období, ve kterém se partneři snaží po předešlém dysfunkčním vztahu urovnat spory. Partneři hledají motivaci ve vztahu pokračovat, hledají cestu k sobě navzájem, navštíví manželskou poradnu, pokouší se nalézt střípky svého vztahu a posílit manželství. Doufají, že společně strávená dovolená, trávení společného času a další společné aktivity napraví rozbitý vztah. Může však dojít k opačnému efektu.⁴³ Tato fáze může trvat dny, týdny, kdy dojde ke krátkodobé změně, ale pokud nedojde ke skutečným podstatným změnám, dochází opět k recidivě a následuje opět rozvodové rozhodování.⁴⁴

⁴¹ MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-7367-818-0. s. 63.

⁴² PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2. s. 157.

⁴³ MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-7367-818-0. s. 63.

⁴⁴ NOVÁK, T., PRUCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2005. ISBN 978-80-247-1449-3. s. 29.

Plaňava tuto etapu ještě rozdělil na protahovanou manželskou krizi a na etapu rozvodovou, rozhodování a rozhodnutí. Při čemž popisuje, že manželé bilancují svůj dosavadní vztah, které vyznívá negativně, a z jedné poruchy vztahu vzniknou další. Nedokážou spolupracovat, chybí manželská solidarita, obnoví se spory, hádky a manželství je ve skutečnosti ohroženo rozpadem. Soužití považují za neúnosné, usilují sice o změnu, ale každý si tu změnu představuje odlišně. Může nastat situace, kdy jeden z partnerů dojde k přesvědčení se rozvést a druhý je proti.⁴⁵

Vlastní rozvod

Fáze rozvodu je výsledkem neúspěšného pokusu o nápravu vztahu. Jedná se o definitivní rozhodnutí podání návrhu řízení o rozvod manželství jedním z manželů. Vyznačuje se obdobím, ve kterém se řeší důležité a podstatné záležitosti. Tato doba je obdobím emocí, lítosti, smutku a hledáním pomoci u blízkých osob, přátel a rodiny. V této fázi je velmi důležitá podpora, protože pomáhá vypořádat se s pocity beznaděje a posiluje nalézt ztracené sebevědomí, stanovit si nové cíle a přijmout vlastní odpovědnost.⁴⁶

Doba po rozvodu

Jedná se o různě dlouhou fázi, která je potřebná pro vyrovnání se s nepříznivou situací, psychickou a ekonomickou zátěží. Pocity zoufalství a beznaděje vystřídají uznání rozvodu a vyrovnání se s novou situací, adaptací.⁴⁷ Jedná se o proces, ve kterém se snaží všichni dotčení touto událostí vyrovnat způsobem, který zmírní důsledky, ztráty a vytvoří uspokojivý život v době po rozvodu.

⁴⁵ PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2. s. 158.

⁴⁶ MACKOVÁ, M. *Sociální práce v rodině a náhradní rodinná péče*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-375-8. s. 69.

⁴⁷ CHRENKOVÁ, M. *Sociální práce s rodinou*. Ostrava: Ostravská univerzita, Fakulta sociálních věcí, 2015. ISBN 978-80-7464-809-0. s. 48.

V této fázi dochází k partnerskému odpoutání, které se vyznačuje prožíváním emocí. Po odeznění depresivní nálady, vzteku, agrese, pláče, nastává adaptace odpoutání se od partnera a manželství a získává se náhled, proč se manželství rozpadlo. Poté přichází odpoutání manželství od rodičovství. V podstatě to znamená, že rozvedení partneri nejsou již manželé, ale mají nadále rodičovskou zodpovědnost. Předpokladem pro porozvodové rodičovství je uznání, respekt a ochrana dětí a respektování jejich potřeb. Jak již bylo napsáno, rozvodem strádají všichni zúčastnění, zejména pak děti. Rodiče v době před rozvodem i v době rozvodu bývají zahlceni svými problémy a starostmi a po rozvodu řeší stávající změny a hledají řešení. Jedná se jistě o nepříznivou životní situaci, ale nemělo by se zapomínat na zranitelné děti. Je důležité:

- ve všech etapách rozvodového procesu zajišťovat péči
- umožnit každodenní aktivity, včetně zájmových kroužků
- udržovat kontakt s prarodiči z obou stran
- utvářet vlastní kontakty každého rodiče, každý tráví jistý čas s dítětem sám
- neuvádět dítě do konfliktu loajality
- poskytovat dětem potřebné a přiměřené informace – nedostatkem informací dítě strádá

Vyrovnat se s minulostí a být schopný přijmout porozvodový stav vyžaduje zformulování dohody, porozvodové rodičovství, vyjednání a akceptace majtkového vyrovnání, otevření se směrem k budoucnosti a možný vztah s novým partnerem.⁴⁸

⁴⁸ PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2. s. 168.

2.2 Typy rozvodu

Tato kapitola představí typy rozvodu odvíjející se od skutečnosti, zda se rozvrat a příčina bude prokazovat, či dokazování není soudu třeba dokládat.⁴⁹

Sporný rozvod, se zjišťováním příčin rozvratu podle § 24 zákona o rodině

Již z názvu vyplývá, že jeden z účastníků si rozvod pravděpodobně nepřeje nebo se chce rozvádět méně než ten, kdo návrh na řízení rozvodu podal.⁵⁰

Řízení o rozvod se zahajuje na návrh jednoho z manželů v místě příslušného okresního soudu v jeho obvodu, kde manželé měli nebo mají společné bydliště.

Oba manželé jsou účastníky řízení. Při jednání soud účastníky vyslechne a usiluje o smíření a zvrácení rozvratu.⁵¹ Soud bere v úvahu příčiny rozvratu manželství, ale nezjišťuje vinu. Rozvratem je myšlena změna dřívějšího stavu, jedná se o objektivní stav a z tohoto důvodu není nutný souhlas druhého partnera, i když s rozvodem nesouhlasí a manželství může být na základě zjištěných faktů rozvedeno.⁵² Novák z praxe uvádí, že čím problematičtější je dokazování u soudu, tím větší je jistota, že rozvedení partneři nebudou schopni spolupracovat v době po rozvodu a budou obtížně uzavírat další dohody ohledně bydlení, společného majetkového vypořádání a dalších.⁵³

Nesporný – smluvený rozvod podle §24a zákona o rodině

Jsou-li manželé schopni domluvit se a uzavřít dohodu, jedná se vždy o lepší variantu procesu. Prokázáním, že manželství trvalo jeden rok a po dobu šesti měsíců neplní svou funkci, splňuje tato dohoda podmínky realizace. Návrh

⁴⁹ VESELÁ, R. *Rodina a rodinné právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-86432-93-9. s. 143.

⁵⁰ NOVÁK, T., PRUCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2005. ISBN 978-80-247-1449-3. s. 30.

⁵¹ POLIŠENSKÁ, P., FEBEROVÁ, R., STUHLÍK, Z. *Rodinné právo manželství*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 183-184.

⁵² POLIŠENSKÁ, P., FEBEROVÁ, R., STUHLÍK, Z. *Rodinné právo manželství*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 183-184.

⁵³ NOVÁK, T., PRUCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2005. ISBN 978-80-247-1449-3. s. 31.

podává jeden z manželů, druhý se připojuje a stvrzuje podpisem. Součástí této dohody je smlouva s úředně ověřenými podpisy, ve které je zahrnuta úprava práv nezletilých dětí v době po rozvodu, podmínky výchovy a majetkové vypořádání manželů. Soud po obdržení dohody již nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství je rozvedeno.⁵⁴ Výhoda nesporného rozvodu se jeví v kratší době trvání rozvodového procesu, vyřešení podstatných záležitostí související s rozvodem, neprobíhá dokazování rozvratu manželství, což ve výsledku může znamenat lepší spolupráci v době řízení i v době po rozvodu mezi rozvedenými partnery a zachování komunikativního vztahu, někdy i přátelských vztahů, zvláště prospěšné pro dítě.⁵⁵

Další způsob ukončení nebo dlouhodobé přerušení manželství může nastat v situacích, kdy dojde k opuštění jedním z partnerů nebo dlouhodobou absencí jednoho manželů pro jeho výkon trestu, dlouhodobým pobytem v cizině nebo vznikne situace, kdy manželé spolu bydlí, ale nespolupracují spolu, nekomunikují a přestanou plnit základní funkce manželství.⁵⁶

2.3 Postavení dítěte v rozvodu

Dítě se stává součástí procesu rozvodu se všemi negativními důsledky mezi rodiči. Těžko se v takové situaci orientuje a je pro něj těžko pochopitelná.⁵⁷ Pro rodiče, kteří se rozvádějí je jednou z nejtěžších věcí tuto skutečnost oznámit dětem. O rozvodu by se mělo mluvit s dítětem v okamžiku, kdy se jedná o definitivní rozhodnutí. Má-li dítě informace o rozvodu, kterému porozumí, lépe se adaptuje.⁵⁸ Dítě by měl informovat ten, který je schopný

⁵⁴ SCMIDTOVÁ, K. *Sociologické proměny podoby současné rodiny*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011. ISBN 978-80-904920-1-1. s. 42.

⁵⁵ NOVÁK, T., PRUCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2005. ISBN 978-80-247-1449-3. s. 31.

⁵⁶ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-05-9. s. 171.

⁵⁷ ČERNÁ, M. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-10-6. s. 49.

⁵⁸ TEYBER, E. *Děti a rozvod*. Praha: Návrat domů, 2007. ISBN 978-80-7255-163-7. s. 39-40.

podat informace bez negativních emocí a měl by dítě ujistit, že lásku obou rodičů neztratí. Takto citlivě sdělená informace může zabránit negativnímu dopadu. Informace by se měly týkat skutečností, že děti nenesou vinu na rozpadu rodičů a ani rozvod nezmění nic na tom, že oba rodiče dítě milují. Důležitým ujištěním je možnost vidat se s rodičem, který společnou domácnost opustí. Podstatné je ujistit dítě, že se rodiče trvale rozcházejí, ale nemění se vztah k dítěti.⁵⁹

„Představa, že děti nevnímají atmosféru nezvládnuté a hluboké krize směřující k rozpadu manželství, je velmi mylná. Děti strádají více tím, že mají zmatek v duši, prožívají nejistotu a stavy úzkosti. Proto je velmi důležité s nimi o rozvodu mluvit a příliš neotálet.“⁶⁰

Možné varianty postavení dítěte v průběhu a v době po rozvodu:

Dítě se může cítit bezpečně v případě, že dochází k oddělení partnerství a zůstane zachováno rodičovství. Ideálním stavem by bylo, kdyby dítě bylo ušetřeno a nebylo by vystaveno tahanicím, sporům a hádkám mezi rodiči.⁶¹ Být svědkem rozepří, urážek, někdy i fyzického napadání je pro dítě traumatem, který ho může negativně poznamenat. Matoušek uvádí tyto možné varianty.

- Rodiče informují dítě o rozvodu a je ujištěno, že kontakt s oběma bude probíhat v jeho zájmu. Snaží se nezatahovat dítě do svých partnerských problémů. Vzájemně se nepomlouvají, neurážejí, neutočí na něj a nemusí vyjadřovat svou výhradní loajalitu vůči jednomu z rodičů.
- V opačném případě se dítě stává nástrojem vynucovaného kontaktu s druhým rodičem. Jedná se tak v případě, kdy rodič, který se

⁵⁹ NOVÁK, T., PRUCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2005. ISBN 978-80-247-1449-3. s. 57-58.

⁶⁰ SCMIDTOVÁ, K. *Sociologické proměny podoby současné rodiny* Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011. ISBN 978-80-904920-1-1. s. 46.

⁶¹ SCMIDTOVÁ, K. *Sociologické proměny podoby současné rodiny*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011. ISBN 978-80-904920-1-1. s. 48.

s rozvodem nesmířil, kontaktuje druhého rodiče a využívá každé záminky pro dlouhý rozhovor a návštěvu.

- Dítě jako prostředník v situacích, kdy rodiče spolu nekomunikují, využívají dítě jako poslíčka zpráv a sdělují si informace prostřednictvím dítěte. Jindy je dítě vyslýcháno k získání informací o druhém rodiči. Následuje komentář hodnocení a dítě dostává další instrukce, které má opět vyřídit.
- Dítě v postavení náhradního partnera, kdy rodič, který má dítě v péči se k němu chová jako ke svému partnerovi a sděluje mu všechny své starosti a řeší s ním závažná rozhodnutí.
- Zanedbávané dítě v případě, kdy rodiče se o dítě nestarají, řeší své problémy, a přitom zapominají na péči o vlastní dítě.⁶²

Za velmi závažnou manipulaci s dítětem lze považovat programování dítěte. Dítěti je vštěpován neoprávněný odpor a kritika vůči druhému rodiči. Dochází k manipulaci s pocity dítěte cílem distancovat jej od druhého rodiče. Dítě si začne na základě takového jednání utvářet vlastní negativní postoj, který vede k zavržení rodiče. Zavržený rodič je vnímán, jako ten zlý a špatný, ten, který může za rozpad rodiny. Motivem může být strach ze ztráty dítěte, vlastnit jej a mít ho jen pro sebe. Takové jednání však prohlubuje utrpení a znásobuje ztráty, které s sebou rozvod už tak přináší. Taková manipulace se souhrnně označuje jako syndrom zavrženého rodiče.⁶³

2.4 Úprava práv poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu.

Úprava poměrů se týká, určení, komu bude dítě svěřeno do péče v době po rozvodu, o jakou formu výchovy půjde a musí být rovněž vyřešena výše

⁶² MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-7367-818-0. s. 66-67.

⁶³ ČERNÁ, M. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-10-6. s. 46-49.

vyživovací povinnosti vůči nezletilému dítěti.⁶⁴ Tato právní úprava předchází samotnému rozvodu a bez této úpravy soud nemůže manželství rozvést.⁶⁵

Vyživovací povinnost vzniká již v době narození a v době po rozvodu má dítě právo podílet se na životní úrovni rodičů. Výše výživného je stanovena na základě schopnosti, možnosti a majetkových poměrů rodiče, kterému je vyživovací povinnost stanovena a dále odůvodněnými potřebami dítěte. Rodiče by v této fázi měli brát zřetel na blaho dítěte a nemělo by se jednat o souboj mezi rodiči. Zákonným a rozhodujícím kritériem při neshodě rodičů, komu má být dítě svěřeno, je zájem dítěte, respektování práva dítěte na péči obou rodičů a osobního styku s nimi.⁶⁶ Mezi zákonná hlediska, která upřesňují blaho a zájem dítěte, se rozumí:

- osobnost dítěte, jeho vlohy, schopnosti a vývojové možnosti s ohledem na životní poměry rodičů,
- právo dítěte na péči obou rodičů,
- citová orientace a zázemí dítěte,
- odpovědnost a výchovné schopnosti rodičů,
- stabilita budoucího prostředí, hmotné zabezpečení a bytové poměry,
- citová vazba dítěte na sourozence a prarodiče,
- kdo se dosud kromě běžné péče věnoval dítěti po stránce citové, mravní a rozumové.⁶⁷

⁶⁴ ČIČOŇ, M. *Sociálně právní ochrana dětí a mládeže*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 80-7042-363-3. s. 18.

⁶⁵ ČIČOŇ, M. *Sociálně právní ochrana dětí a mládeže*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 80-7042-363-3. s. 18.

⁶⁶ NOVÁK, T., PRUCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2005. ISBN 978-80-247-1449-3. s. 59.

⁶⁷ ŠMOLKA, P., MACH, J. *Manželská a rodinná trápení*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-448-9. s. 137.

Výhradní péče

Jak již z názvu vyplývá, soud svým rozhodnutím může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů a druhý rodič je povinen hradit výživné. Součástí rozhodnutí může, ale také nemusí být ujednání styku druhého rodiče s dítětem.⁶⁸ Tato podoba může být na základě rozhodnutí soudu při neshodě rodičů nebo se tak rodiče dohodnou. Neznamená to však zásadní omezení práv a povinností druhého rodiče. Problematické může být zajištění styku druhého rodiče s dítětem, kdy tato úprava je ponechána na rodičích.⁶⁹

Společná a střídavá péče

Společná forma péče o dítě se uplatňuje v případech, kdy rodiče společně bydlí v jedné domácnosti v době po rozvodu, chtějí se podílet na společné výchově, mají vyřešené majetkové náklady s pojené s výživou dítěte a jsou schopni spolupracovat.⁷⁰ Tuto formu upravuje Zákon o rodině §26. odst. 2. „*Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud dítě svěřit do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, jeli to v zájmu dítěte a budou-li tak zajištěny jeho potřeby.*“⁷¹ V podstatě není určeno, kterému rodiči je svěřeno do péče. Takové rozhodnutí bývá obvykle výjimečně a jedním z důvodů může být blízká zletilost dítěte.⁷²

Střídavá péče znamená soužití dítěte s rodiči v časových úsecích po dohodě obou rodičů. Důležitým faktorem je zájem dítěte. V souvislosti s touto formou

⁶⁸ ŠMOLKA, P., MACH, J. *Manželská a rodinná trápění*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-448-9. s. 137.

⁶⁹ NOVÁK, T., PRUCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2005. ISBN 978-80-247-1449-3. s. 59.

⁷⁰ ČICHOŇ, M. *Sociálně právní ochrana dětí a mládeže*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 80-7042-363-3. s. 18.

⁷¹ *Zákony pro lidi*. Rozvod. [online]. [cit. 2021-10-09]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-94#cast1>.

⁷² ŠMOLKA, P., MACH, J. *Manželská a rodinná trápění*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-448-9. s. 140.

péče, by dítě nemělo měnit školu nebo předškolní zařízení, měl by být zachován kontakt s kamarády a možnost podílet se na zájmových a mimoškolních aktivitách. Z těchto důvodů, střídávací péče, přichází v úvahu, pokud rodiče v době po rozvodu bydlí ve stejném městě.⁷³ Střídávací péče by měla vycházet po vzájemné dohodě rodičů, schopnosti spolu spolupracovat a komunikovat a nezapojuvat dítě do vzájemných problémů. Výhodou střídací péče je zkušenost dítěte s oběma rodiči, kdy jsou zachovány prvky mužského i ženského přístupu, možnost ztotožnění a komunikace s mužským i ženským rodičovským vzorem.⁷⁴

⁷³ ŠMOLKA, P., MACH, J. *Manželská a rodinná trápění*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-448-9. s. 140.

⁷⁴ NOVÁK, T., PRUCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2005. ISBN 978-80-247-1449-3. s. 70.

3. Sociální práce s rodinou v průběhu a po rozvodovém řízení

Sociální práce v součinnosti sociálně právní ochrany dětí nabízí pomoc rodinám s dětmi v krizové či v dlouhodobé nepříznivé situaci. Jedná se o působení sociálního pracovníka, který je osloven dítětem, rodičem nebo jinou osobou a ten na základě vyhodnocení se zaměřuje na dítě nebo na jeho rodinu z cílem zamezení negativního vlivu na dítě a na obnovení narušených funkcí rodiny a bere zřetel na faktory sociální, psychické, biologické i duchovní.⁷⁵ „Rodina je významnou sociální skupinou, ve které sociální práce nalézá své uplatnění a ukazuje na multiparadigmatický koncept sociální práce, na její interdisciplinaritu a potřebu pracovat s jinými odborníky.“⁷⁶ Orgán sociálně právní ochrany dítěte, vstupuje do rodinných záležitostí prostřednictvím kolizního opatrovníka.

3.1 Legislativní vymezení sociálně-právní ochrany dětí

Sociální právní ochrana dítěte se poskytuje nezletilým dětem, žijící na území České republiky, které má trvalé bydliště. Sociálně-právní ochrana dětí se poskytuje bezplatně všem dětem mladším osmnácti let bez rozdílu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického smýšlení, národnostního, etnického a sociálního původu.⁷⁷

Sociální právní ochranu dětí vymezuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a §1 vymezuje sociální právní ochranu dětí jako:

- ochranu práv dítěte za příznivý vývoj a řádnou výchovu,

⁷⁵ MOTEJL, O., ČERNÁ, I., PANOVSÁ, K., MATYÁŠOVÁ, P. *Rodina a dítě*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. s. 18-19.

⁷⁶ THELENOVÁ, K. *Rodina v kontextu sociální práce*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. ISBN 978-80-244-3524-4. s. 8.

⁷⁷ Česko. *Zákon o rodině; Sociálně-právní ochrana dětí; Dítě a mezinárodní právo*. Ostrava: Sagit, 2003. ISBN 80-7208-344-9. s. 28.

- ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
- působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,
- zabezpečení náhradní péče.

Právní úprava ochrany dětí je obsažena v těchto pramenech práva:

- Listina základních práv a svobod – přijata jako součást ústavního pořádku ČR v roce 1993
- Deklarace práv
- Občanský zákoník
- Zákon o rodině
- Zákon o výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních
- Trestní zákon
- Trestní řád
- Soudnictví ve věcech mládeže⁷⁸

Orgány sociálně – právní ochrany

Výkon sociálně-právní ochrany zajišťují tyto orgány:

- krajské úřady
- obecní úřady s obcí s rozšířenou působností
- obecní úřady
- Ministerstvo práce a sociálních věcí
- Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí a mládeže

Sociálně právní ochranu dětí dále zajišťují obce a kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby pověřené tímto výkonem.⁷⁹

⁷⁸ ČICHOŇ, M. *Sociálně právní ochrana dětí a mládeže*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 80-7042-363-3. s. 8.

3.2 OSPOD v roli kolizního opatrovníka

Probíhá-li řízení ve věci úpravy poměrů práv v době po rozvodu, rodiče nemohou zastupovat dítě, dostávají se do vzájemné kolize, tedy do střetu zájmů rodičů a z těchto důvodů nemůžou hájit zájmy dítěte. V souladu s §37 odst. 2. Zákona o rodině je ustanoven soudem kolizní opatrovník pro dané řízení.⁸⁰

Dítě je účastníkem řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem, které je zastoupeno ustanoveným opatrovníkem, sociální pracovnící orgánu sociálně-právní ochrany dětí pověřeného obecného úřadu.⁸¹ Pracovníci OSPOD jsou jmenováni soudem jako procesní zástupci nezletilých dětí, které se ustanovuje na základě přijetí návrhu řízení o rozvod manželství jednoho z rodičů. Je jmenován místně příslušný orgán sociálně právní ochrany dítěte, kterým je obecní úřad s rozšířenou působností v místě bydliště.⁸²

Zásada kolizního opatrovníka tkví v nezávislém a v objektivním postavení, hájící práva dítěte. Klientem je dítě. Opatrovník k ostatním účastníkům řízení autoritativní postavení a povinnosti nemá. Smyslem ustanovení kolizního opatrovníka je zastupovat dítě v řízení, jelikož není schopné samostatně se zúčastnit a zajistit spravedlivý proces pro dítě návrhem, který je v nejlepším zájmu dítěte. Odpovědným za zjišťování skutkové podstaty a dokazování je však soud, který je kompetentní rozhodnout o budoucích poměrech dítěte v rámci řízení o rozvodu.⁸³ Pracovníci orgánu sociálně právní ochrany dětí neobhajují zájmy matky ani otce a nestanoví, kdo z rodičů ve sporu o dítě má

⁷⁹ ČICHONĚ, M. *Sociálně právní ochrana dětí a mládeže*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 80-7042-363-3. s. 39.

⁸⁰ NOVÁK, T., PRUCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2005. ISBN 978-80-247-1449-3. s. 87.

⁸¹ ŠMOLKA, P., MACH, J. *Manželská a rodinná trápení*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-448-9. s. 137.

⁸² ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu*. Příbram: PBtisk, 2019. ISBN 978-80-7502-342-1. s. 163.

⁸³ *Průvodce pro rodiče v náročných životních situacích*. Hradec Králové: Statutární město Hradec Králové, odbor sociálních věcí a zdravotnictví, 2019. ISBN 978-80-87637-40-1. s. 7.

pravdu. Jsou to především rodiče, kteří by se měli domluvit, shodnout se na výchově v době po rozvodu s ohledem na blaho dítěte. Tato schopnost se označuje jako rodičovská zodpovědnost. V této fázi by rodiče měli oddělit partnerské spory od rodičovských.⁸⁴

Kolizní opatrovník pro zjištění skutečností v souvislosti se získáním názoru dítěte, hovoří s oběma rodiči v rodinném prostředí a součástí rozhovoru je dítě, s kterým mluví bez přítomnosti třetí osoby s ohledem na věk dítěte a rozumových schopností. Pokud rodiče nebyli schopni dítěti poskytnout potřebné informace, může tak učinit sám pracovník OSPOD.⁸⁵

3.3 Šetření v rodině

Šetření v rodině nastává v případě, když druhý rodič s návrhem nesouhlasí a domáhá se svěřením dítěte do své péče. Kolizní opatrovník, zjišťuje v rámci rozhovoru dosavadní postoje k dítěti a zjišťuje, kdo se jakou měrou podílel na výchově. Zjišťuje i další souvislosti rodinného zázemí rodičů, případně vztah nového partnera rodiče k dětem a uspořádání bydlení.⁸⁶ Šetřením v rodině kolizní opatrovník zjišťuje a podává na základě žádosti soudu zprávu o zjištěných skutečnostech pro potřeby řízení. Zjišťují se poměry, ve kterém zastupované dítě žije.

Vyhodnocuje a zjišťuje:

- objektivní rodinnou situaci, strukturu rodiny, vztahy mezi členy rodiny, ekonomické poměry,
- zdravotní stav dítěte, hygienickou úroveň rodiny,

⁸⁴ *Průvodce pro rodiče v náročném životní situaci*. Hradec Králové: Statutární město Hradec Králové, odbor sociálních věcí a zdravotnictví, 2019. ISBN 978-80-87637-40-1. s. 7.

⁸⁵ ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu*. Příbram: PBtisk, 2019. ISBN 978-80-7502-342-1. s. 164.

⁸⁶ MATOUŠEK, O. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3. s. 77.

- bytové poměry, velikost, kvalitu a vybavení bytu,
- stanoviska rodičů o uspořádání výchovných poměrů dítěte v době po rozvodu,
- informovanost dítěte o rozvodu a názor dítěte s přihlédnutím k věku.

Matoušek dále přidává tyto kritéria:

- kdo z rodičů zajišťuje přípravu do školy,
- jak se zajišťuje dohled nad volným časem během týdne,
- kdo z rodičů a jak tráví s dítětem volné víkendy a prázdniny,
- který z rodičů podporuje a sdílí koníčky dětí,
- kdo zajišťuje péči o nemocné dítě,
- kdo zajišťuje základní domácí práce – vaření, úklid, praní, žehlení,
- jaké jsou představy rodičů o porozvodovém uspořádání bydlení,
- jaké má dítě kontakty s prarodiči,
- jakým způsobem se rodiče podílejí na finančním hospodaření rodiny.

Na základě šetření sociální pracovník popíše zjištěné skutečnosti a v rámci rozvodu navrhne, komu svěřit nezletilé dítě do péče v době po rozvodu s přihlédnutím k odůvodněným potřebám dítěte.⁸⁷

3.4 Rozhovor s dítětem

Kolizní opatrovník, který zastupuje dítě, posoudí, zda je dítě schopné vyjádřit své názory a zda jen neopakuje názory rodiče. Předpokladem je, že dítě starší 12 let je schopné informace pochopit a sdělit svůj vlastní názor. Kolizní opatrovník pro zjištění skutečností v souvislosti se získáním názoru dítěte hovoří s oběma rodiči v rodinném prostředí a součástí rozhovoru je dítě, s kterým mluví bez přítomnosti třetí osoby.⁸⁸

⁸⁷ NOVÁK, D., NOVÁKOVÁ, M., BAKALÁŘ, E. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-157-3. s. 95.

⁸⁸ ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu*. Příbram: PBtisk, 2019. ISBN 978-80-7502-342-1. s. 164.

Výsledkem by měla být prezentace názoru dítěte. Rozhovor se vede v soukromí a v prostředí, kde se dítě cítí bezpečně, např. v dětském pokoji. To, že dítě je samo bez přítomnosti třetí osoby vede k otevřenému rozhovoru. Dítě se nemusí obávat vyjadřovat pocity a názory, které by tak nečinilo v přítomnosti rodiče z obav, že jednomu ublíží nebo ze strachu z následků.⁸⁹

V případě smluveného rozvodu se pracovník OSPOD s rodiči setká, zjistí rodinnou situaci a ověřuje, zda dohoda je v souladu se zájmy dítěte. Nejsou-li rodiče schopni se domluvit, přetrvávají spory a dítě je součástí tohoto sporu. Rodičům může být nabídnuto v rámci sociálně právní ochrany dětí poradenství a vést je k dosažení společné dohody.⁹⁰

Kolizní opatrovník informace o poměrech dítěte získaných vlastním dokazováním nebo výpověďmi rodičů poskytne soudu formou písemné zprávy nebo je sdělí ústně při soudním jednání. Návrh kolizního opatrovníka na konečné rozhodnutí soudu vychází z rozhovoru s matkou, otcem, dítětem a na základě šetření v rodině. Součástí návrhu je zdůvodnění okolností svého rozhodnutí k podanému návrhu na řešení úpravy výchovy a výživy zastupovaného dítěte, ke kterému došel po pečlivém zhodnocení výchovných schopností a vzájemných citových vazeb dítěte k rodičům.⁹¹

3.5 Sociální administrace

Na základě ustanovení orgánu sociálně právní ochrany dětí v řízení o výkonu rodičovské odpovědnosti vede příslušný úřad spisovou dokumentaci. Obsahuje osobní údaje dítěte, údaje rodičů, údaje o výchovných poměrech dítěte, záznamy o šetření v rodině, záznamy o jednání s rodiči, kopie návrhu k soudu nebo

⁸⁹ ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu*. Příbram: PBtisk, 2019. ISBN 978-80-7502-342-1. s. 165.

⁹⁰ ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu*. Příbram: PBtisk, 2019. ISBN 978-80-7502-342-1. s. 167.

⁹¹ MATOUŠEK, O. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3. s. 91.

jiným orgánům a písemná vyhotovení rozhodnutí týkajících se případů. Do spisové dokumentace může rodič nahlédnout na základě písemné žádosti, o které OSPOD rozhodne nejpozději do 15 dnů. Odmítnutí žádosti se zdůvodňuje v případě, že by se jednalo v rozporu se zájmy dítěte. Spisová dokumentace obsahuje i další písemnosti, které jsou podkladem pro zpracování spisové dokumentace např. upozornění fyzických osob na ohrožení dítěte, které nejsou přístupné k nahlédnutí, nejsou vydané žádné osobě, lze je předložit pouze soudu v případě trestního stíhání.⁹²

Sociální spisová dokumentace je souborem administrativně legislativních postupů. Tato dokumentace slouží k posouzení a dokumentování klientovi situace a je nezbytná pro organizační i profesní hodnocení. Při sepisování dokumentace sociální pracovník může opět promýšlet, posuzovat případ, zvažovat získané informace i reakce klientů a dojít ke správnému vyhodnocení. Přehledně vedená sociální spisová dokumentace slouží k lepšímu pochopení klientova situace. Tyto záznamy slouží:

- k hodnocení efektivnosti sociální práce a služeb sociální péče,
- dokumentuje vývoj klientova problému, pokroky i potíže, které v průběhu nastaly,
- užívají se k informování orgánů provádějících administrativní rozhodnutí,
- slouží jako podklad pro rozhodnutí soudu či orgánu státní správy,
- jsou prameny pro statistické účely v rámci sociální práce,
- zajišťují kontinuitu sociální práce,
- slouží ke komunikaci a informovanosti ostatních pracovníků v rámci organizace a také při převzetí případu jiným pracovníkem
- používají se při případové konzultaci,

⁹² NOVÁK, T., PRUCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2005. ISBN 978-80-247-1449-3. s. 89.

- jsou potřebné v procesu intervence ve prospěch klienta u jiných orgánů a organizací,
- může jich být použito při profesionální sebeobraně – při sporech s klienty nebo s nadřízenými.

Součástí dokumentace je:

- sociální anamnéza – geneze klientova života a problém,
- hodnocení sociální situace klienta,
- plán sociální pomoci,
- poznámky o průběhu sociální práce a závěrečné shrnutí.⁹³

⁹³ NOVOSAD, L. *Základy teorie a metod sociální práce II díl*. Liberec: Technická univerzita, 2004. ISBN 80-7083-890-6. s. 30.

4. Odborná pomoc

Odborná pomoc patří mezi metody práce všech pomáhajících profesí a klade důraz na osobu, která má potřebné zdroje k vyřešení svých problémů. Jedná se zejména o problémy v rodině, v mezilidských vztazích, v péči o děti a další. Za významnou skupinu je označována oblast rodiny, manželské a partnerské vztahy a oblast životních krizí, zejména rozvodová a porozvodová situace.⁹⁴

4.1. Odborné poradenství

Odborné poradenství se opírá o spolupráci s jinými odborníky a specializačních postupů s cílem ovlivnit uvažování a jednání člověka, který se nachází v těžké životní situaci a není schopen vlastními silami a pomocí rodiny a přátel problém vyřešit. Poradce vytváří vztah mezi klientem a poradcem a motivuje nalézt vlastní odpovědi a řešení.⁹⁵ V poradnách lze využít i psychologickou pomoc pro dítě, pokud rodiče usoudí, že potřebují odbornou pomoc, jak k dítěti přistupovat v době rozvodu a po rozvodu a tím lépe zvládnout situaci.⁹⁶

Typy pomoci a poradenství:

- podání jednoduchých věcných informací o dalších organizacích poskytující služby, které vyhovují pro řešení konkrétního problému a pomoc v podobě vyplnění tiskopisů a formulářů,
- poskytování rad a nabízení odborného názorů po seznámení se s problémem dané osoby,
- pomáhání učením, kdy si klient může osvojit dovednosti zlepšit svou životní situaci,

⁹⁴ MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4. s. 102-104.

⁹⁵ MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4. s. 103.

⁹⁶ *Průvodce pro rodiče v náročné životní situaci*. [online]. [cit. 2021-10-17]. Dostupné z: https://www.hradeckralove.org/assets/File.ashx?id_org=4687&id_dokumenty=7051.

- prostřednictvím psychologického náhledu pochopit problém, klient může získat informace o podstatě problému, jak a kde vznikají a ukázat možné postupy, jak situaci lépe zvládnout.

Oblast činností poradny

- výkon doporučené i uložené odborné pomoci, individuální a párová rodinná terapie, sdílená pomoc ve skupinách.
- orientace na řešení sporu mezi rodiči,
- diagnostika míry traumatizace dítěte v důsledku rodičovských sporů,
- vysvětlení možného dopadu a nezvládnutí rozpadu soužití na dítě,
- vedení k rodičovské zodpovědnosti,
- zaměření se na potřeby dítěte,
- podpora komunikace orientovaná na zájem dítěte,
- informovat soud či OSPOD o zahájení, přerušování, ukončení odborné pomoci, mediace a rodinné terapie,
- posuzování rodinných kompetencí, které se týkají zapojení rodiče se sníženou nebo omezenou kompetencí do péče o dítě, vhodnost styku.⁹⁷

Manželské poradenství v předrozvodovém období poskytuje pomoc či terapii s cílem dosáhnout promyšleného a odpovědného jednání, zda manželství udržet či ukončit. V tomto období je ještě reálná šance zvrátit řízení o rozvod manželství. Terapie se soustředí na pojmenování krizových situací, porozvodových postojů a možného dopadu rozvodu na oba manžele a děti

⁹⁷ *Průvodce pro rodiče v náročných životních situacích*. [online]. [cit. 2021-10-17]. Dostupné z: https://www.hradeckralove.org/assets/File.ashx?id_org=4687&id_dokumenty=7051.

s cílem dosažení pozitivních změn ve vztahu a uspokojování potřeb obou manželů.⁹⁸

V rozvodovém období terapeut pomáhá rozvádějícím se manželům vyřešit konkrétní problémy a zvládat emoce s maximálním ohledem na děti. Je výhodné, když se na věcných problémech, které se týkají bytové problematiky, úpravy styku s dětmi a rozdělení majetku domluví společně, nemusejí řešení podávat k soudu. Terapeut systematicky vede manžele ke spolupráci, aby dětem umožnili vyrovnat se s rozchodem rodičů bez závažnějších negativních dopadů a aby si zachovaly citový vztah k oběma rodičům. V porozvodové terapii se pracuje s tím, který důsledky rozvodu více trpí a s tím, který o dítě pečuje. Za užitečné se považuje skupinová terapie s cílem dosažení uspokojujícího samostatného života.⁹⁹

4.2. Asistence při styku s dítětem

Základním úkolem orgánu sociálně – právní ochrany dětí, jak bylo uvedeno výše, je ochrana zájmů dětí. Dítě má právo na osobní pravidelný styk s oběma rodiči na základě Úmluvy o právech dítěte, jež je jedinou normou, která zmiňuje asistovaný styk.¹⁰⁰ Metodické doporučení MPSV č.11/2009 při účasti orgánu sociálně-právní ochrany dětí u rodičovského styku zdůrazňuje, že tyto dokumenty jsou v souladu se zákonem č.94/1963 Sb., o rodině a v souladu se zákonem č. 359/1999, Sb. O sociálně – právní ochrany dětí. OSPOD je povinný napomáhat k zajištění práv dítěte na styk s rodičem, s kterým nežije v jedné domácnosti a rodič, kterému bylo dítě svěřeno do výchovy, brání styku s druhým rodičem. Pracovník OSPOD plní roli prostředníka při uzavření

⁹⁸ KRATOCHVIL, S. Manželská a párová terapie. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-646-9. s. 218.

⁹⁹ KRATOCHVIL, S. Manželská a párová terapie. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-646-9. s. 225-226.

¹⁰⁰ NOVÁK, T., PRUCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2005. ISBN 978-80-247-1449-3. s. 86.

mimosoudní dohody. Rodiče jsou informováni o důležitosti a udržování pravidelného styku pro dítě, a aby rodiče i další osoby, které k dítěti mají rodinná pouta s dítětem, byli motivováni k uzavření smírčí dohody např. rodinnou mediací a rodinnou terapií. Taková dohoda nevyžaduje schválení soudu.

Soudy v některých případech určí místo styku na neutrálním místě, mimo bydliště rodičů a uloží asistenci při styku. Asistence orgánů sociálně-právní ochrany dětí ovšem není v zákoně upravena, nespadá pod rozsah sociálně-právní ochrany dětí, ale přítomnost pracovníků je přípustná jako metoda sociální práce s rodinou, kdy se jedná o nevyhnutelnou iniciativu, která by se ovšem měla uskutečnit bez soudního nařízení a tato iniciativa by se měla ponechat na jeho zvážení. Pokud soud považuje přítomnost sociálního pracovníka při styku za důležitou, musí se uskutečnit po předchozí domluvě s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany. Metodický pokyn dále zdůrazňuje, že na základě nevyhnutelnosti v případě konání styku o víkendu a mimo pracovní dobu, kdy by se musely stanovit podmínky pro odměňování za přesčas a v případě, že by se o službu hlásil jeden rodič, může druhý rodič podat stížnost pro podjatost a z těchto důvodů není zcela vhodné, aby OSPOD asistoval u styku.¹⁰¹

Soud nebo OSPOD může zvažovat asistovaný kontakt z důvodů:

- kdy, rodič chce být v kontaktu s dítětem,
- z důvodu obnovení kontaktu dítěte a rodiče po delším odloučení a
- umožnit vybudovat vztah mezi rodičem a dítětem v případě, že se nikdy neviděli.

Mezi další důvody se řadí rizika:

¹⁰¹ *Metodické doporučení MPSV č. 11/2009 při účasti orgánů sociálně-právní ochrany dětí u rodičovského styku.* [online]. [cit. 2021-10-09]. Dostupné z: <https://www.metodickédoporučeníMPSV-č-11.doc>.

- jeden z rodičů dítě fyzicky ohrožoval nebo ohrožoval jeho psychosociální vývoj a došlo k usvědčení z týrání, zneužívání dítěte nebo užívání návykových látek,
- jsou-li pochybnosti o duševním zdraví rodiče a jeho rodičovských schopností a
- hrozí-li únos dítěte.¹⁰²

Pokud soud uloží povinnost asistence při styku dítěte rodičem, je nutné si ujasnit účel a cíl asistence. Mezi nejčastější cíle Matoušek zařazuje:

- zvyšování rodičovských kompetencí kontaktujícího rodiče,
- zlepšení vztahu mezi rodičem a dítětem,
- získání zkušeností nekonfliktního setkání,
- poskytnutí bezpečného prostředí, v němž se dítě může setkat se svým rodičem pod vedením důvěryhodné osoby,
- vytvoření podmínek pro pocit emocionálního i fyzického bezpečí dítěte během styku,
- zvýšení důvěry mezi rodiči,
- zmírnění konfliktu a nepřátelství mezi rodiči,
- prodloužení doby, již může dítě strávit s rodičem, který ho nemá v péči,
- směřování ke stavu, kdy u styku nebude nutná asistence.¹⁰³

Charakter spolupráce ovlivňuje míra spolupráce. V případě nařízené asistence je nutné překonat odpor ke spolupráci minimálně jednoho člena, aby mohly být zajištěny požadavky podpory. Většina asistovaných styků je dopředu avizovaná, účastníci vědí, kdy proběhne. V některých případech se jedná o skrytou asistenci. Ta přichází v úvahu, když je součástí vyhodnocování procesu a je sjednaná dohoda s rodiči o počtu asistencí v namátkově vybraných

¹⁰² MATOUŠEK, O. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3. s. 206.

¹⁰³ MATOUŠEK, O. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3. s. 209.

termínech, okterých nebudou informováni. Rodiče tak mohou prokázat, že jejich pozitivní vzorce chování nebyly pouze účelově zaměřené v přítomnosti asistenta.¹⁰⁴

4.3 Rodinná mediace

Mediace je způsob práce s klienty, který se zaměřuje na řešení mezilidských konfliktů. Zákon č. 202/2012 Sb., O mediaci a změně některých zákonů, §7 upravuje mediační dohodu následovně: *Mediační dohodu uzavírají všechny strany konfliktu. Jejimi náležitostmi jsou vedle podpisů stran konfliktu také datum jejího uzavření, doplněné mediátorem, a jeho podpis, kterým se stvrzuje, že mediační dohoda byla uzavřena v rámci mediace.*¹⁰⁵ Zprostředkování sporu musejí odsouhlasit všechny strany a klienti jsou poučeni o svém právu mediaci během řízení kdykoli ukončit.¹⁰⁶ Mediace zaměřená na problematiku v předrozvodovém, rozvodovém a porozvodovém období, si klade za cíl řešit spory, hledat dohodu mezi účastníky a usnadnit život i těm, kteří za krizi nemohou, ale jsou situací nepříznivě dotčeni. Jedná se o proces vyjednávání s účastí dotčených osob a nezávislého mediátora, který se snaží motivovat obě strany dohodnout se a nalézt přijatelné řešení problému a tím vyjasnit rozvodové spory.¹⁰⁷ Podstatou rodinné mediace rozvádějících se je vůle zachovat si rodičovskou zodpovědnost a oddělit partnerské od rodičovských konfliktů s cílem harmonizovat vztahy pro budoucí fungování partnerů.¹⁰⁸

¹⁰⁴ MATOUŠEK, O. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3. s. 207-208.

¹⁰⁵ *Zákony pro lidi. Zákon o mediaci*. [online]. [cit. 2021-10-09]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-202#cast1>.

¹⁰⁶ JANOTOVÁ, M. *Mediace*. Praha: Ústav práva a právních věd. ISBN 978-80-87974-07-0. s. 15.

¹⁰⁷ NOVÁK, T. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. Grada: Havlíčkův Brod, 2012. ISBN 978-80-247-4110-9. s. 127.

¹⁰⁸ *Průvodce pro rodiče v náročné životní situaci*. Hradec Králové: Statutární město Hradec Králové, odbor sociálních věcí a zdravotnictví, 2019. ISBN 978-80-87637-40-1. s. 18.

Mediaci můžeme označit za krátkodobou a intenzivní pomoc, orientovanou na zlepšení vztahů a získání potřebných dovedností, při čemž jsou účastníci zmocněni k nalezení vlastního řešení.¹⁰⁹ Mediátoři vystupují jako obhájci dětí, jejichž náplní je informování rodičů o potřebách dětí a vlivu na psychický vývoj dětí. Pokud by rodičovský návrh poškozoval děti, mediátor takový návrh může odmítnout. Sleduje se vždy zájem dětí.¹¹⁰ Mediace v rámci rozvodu napomáhá rodičům nalézt shodu, aby byli schopni domluvit se v otázkách svěřeni dítěte do péče, formy jeho výchovy, úprava kontaktů s dítětem, výchovné styly, finanční a majetkové vypořádání.¹¹¹

Principy mediace:

- dobrovolnost, obě strany se zúčastní dobrovolně a jsou odpovědni za výsledek,
- nestrannost, mediátor je nezaujatý a má schopnost jednat bez předsudků, v opačném případě je povinný odstoupit,
- vyváženost, strany se vyváženě podílí na řešení sporu, poskytnout čas a prostor se vyjádřit k jednání, aniž by jedna strana měla pocit znevýhodnění. Mediační dohoda by měla obsahovat práva a povinnosti obou stran sporu,
- neutralita – mediátor neprosazuje vlastní názory, respektuje názory stran konfliktu,
- nezávislost, mediátor je neutrální vůči rodičům, hájí zájmy dítěte,

¹⁰⁹ HOLÁ, L., WESPHALOVÁ, L., KOVÁČOVÁ, A., SPÁČIL, O. *Rodinná mediace v České republice*. Příbram: Leges. ISBN 978-80-7502-015-4. s. 112-113.

¹¹⁰ HOLÁ, L., WESPHALOVÁ, L., KOVÁČOVÁ, A., SPÁČIL, O. *Rodinná mediace v České republice*. Příbram: Leges. ISBN 978-80-7502-015-4. s. 115.

¹¹¹ HOLÁ, L., WESPHALOVÁ, L., KOVÁČOVÁ, A., SPÁČIL, O. *Rodinná mediace v České republice*. Příbram: Leges. ISBN 978-80-7502-015-4. s. 116.

- diskrétnost, zachování mlčenlivosti a důvěrnosti o všech skutečnostech.¹¹²

4.4 Rodinná terapie v rozvodové situaci

Do rodinné terapie se dostávají rodiny, které prošly emočním a dlouhodobým rozvodovým procesem. Někdy se jedná o závažný spor o děti v rámci svěřeni dítěte do péče v době po rozvodu nebo kontaktu rodiče a dítěte, kdy matky argumentují mateřským přirozeným porozuměním a na straně druhé, se otcové domáhají svých otcovských práv. Rozhodování dítěte a vyjádření vlastního názoru může být v tomto případě přehlíženo. Klienti mohou přijít dobrovolně nebo na doporučení OSPODu či soudu. Sociální pracovníci i soudci doporučují tuto službu, aby nedošlo k přerušení vztahu dítěte s rodičem.

K přerušení vztahu může dojít na základě nezájmu jednoho rodiče o dítě, založením nové rodiny nebo dítě odmítá kontakt. Terapeut vytváří prostředí, ve kterém je možné vést rozhovor, aniž by klienti útočili jeden na druhého a očekávali výhru. V opačném případě by první sezení odehrávalo v atmosféře výčitek a obviňování. Terapeut nejdříve uplatňuje direktivní přístup, vytváří naději o smysluplnosti sezení a postupuje následovně:

- žádá, aby jeden druhého nechali domluvit,
- omezuje vzájemné obviňování,
- pomáhá objevit neproduktivnost,
- ptá se na konkrétní rodičovská témata,
- navrhuje je a povzbuzuje oba, aby je řešili,
- vyslovuje podporu minimálním projevům vstřícnosti.¹¹³

¹¹² JANOTOVÁ, M. *Mediace*. Praha: Ústav práva a právních věd. ISBN 978-80-87974-07-0. s. 16-17.

¹¹³ GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2390-7. s. 103.

Smyslem dobré komunikace v rámci terapie je podpora terapeuta k porozumění a spolupráci ve výkonu rodičovské role v zájmu dítěte. Podle Matouška, terapeut získává důvěru rodiče, z počátku přijímá jejich pohled na problém, postupně odkrývá skryté vzorce chování, vyhledává a podporuje rodičovské kompetence. Cílem rodinné terapie je, aby rozvedení rodiče dokázali přijmout svou vzájemnou rozdílnost v prospěch dítěte a dokázali děti vést a spolupracovat.¹¹⁴

¹¹⁴ MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4. s. 219-220.

5. Praktická část

Bakalářská práce je zaměřena na uplatnění sociální práce s rodinou v rozvodové řízení v součinnosti s OSPODem. Vhodnou a profesionální intervencí ze strany sociálních pracovníků lze nepříznivým důsledkům předcházet, případně zmírnit negativní dopad zejména pro nezletilé děti a nalézt shodu při výchově dítěte v době po rozvodu. Pro praktickou část byla zvolena metoda studia a popisu případových situací řešených v rámci rozvodu na OSPODu v Podbořanech.

5.1 Kazuistika jako metoda práce

Kazuistika (případová studie) je kvalitativní metoda výzkumu, která umožňuje detailně zkoumat jeden nebo několik konkrétních případů a umožňuje lepší porozumění sociálního jevu. Jedná se o sběr a analýzu dat, která se vztahují ke zvolenému tématu. Na základě vyhledání několika případů se stejnou tematikou a podrobným studiem lze předložit reprezentovaný jev, který vysvětluje příčiny a okolnosti vzniklého případu. Jako přednost metody je uváděná lepší srozumitelnost zájemcům a zachycení vlastností, faktorů a okolností zkoumaných problémů. Případy se odehrávají v reálném životě a poskytují reálný vhled do situace.¹¹⁵

5.2 Interpretace získaných dat

Jak bylo výše popsáno, řízení o rozvod manželství předchází řízení o úpravu práv poměrů nezletilých dětí pro dobu před i na dobu po rozvodu manželství rodičů. V následující části práce bude prezentováno pět kazuistik, které poukáží na konkrétní případy řešeného, poskytnutí pomoci v rámci sociální práce na odboru sociálně právní ochrany dětí a stanovisko kolizního opatrovníka v rámci šetření dohody rodičů s ohledem na zájem dítěte. Sběr dat

¹¹⁵ ŠVARÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0. s. 96-102.

se uskutečnil v Podbořanech na odboru sociálně-právní ochrany dětí s laskavým svolením vedoucí odboru Mgr. Zuzany Marcelly.

Svým zaměřením se bude jednat o deskriptivní charakter. Kazuistiky popíší rozvodovou situaci, konkrétní pomoc sociálních pracovníků, použité metody a stanovisko kolizního opatrovníka. S ohledem na citlivé údaje a anonymitu zúčastněných budou použity pojmy nezletilý, nezletilá. Postup interpretace bude následující:

- charakteristika případu,
- rodinná anamnéza,
- anamnéza nezletilého dítěte/děti
- sociální anamnéza,
- závěr.

5.3 Kazuistiky

Kazuistika 1: Úprava práv nezletilých v době po rozvodu – návrh na svěření nezletilých dětí do péče matky

Charakteristika

Matka podala návrh na zahájení řízení o úpravu výkonu rodičovské odpovědnosti k nezletilým s poukazem na to, že s jejich otcem nežije ve společné domácnosti. Byl podán návrh na rozvod manželství a navrhla, aby nezletilé děti byly svěřeny pro dobu před i pro dobu po rozvodu do její péče. Příslušný soud se obrátil na OSPOD jako na opatrovníka jmenovaného nezletilým dětem, pro řízení o úpravu poměrů pro dobu po rozvodu a vyhotovení zprávy, zda nevyšly najevo zvláštní důvody na straně dítěte, pro které by byl rozvod manželství rodičů v rozporu se zájmem dětí.

Rodinná anamnéza

Manželství bylo uzavřeno v roce 2013. Z výpovědi matky i otce je patrné, že spolu nežijí, od roku 2016. V manželství se narodily dvě nezletilé děti. Společně žili v bytě o velikosti 1+3. Po vzájemné domluvě děti zůstaly v péči

matky. Obnovu soužití nepovažují za možnou a byl podán návrh na rozvod jejich manželství. Matka v bytě žije se svým přítelem a dětmi, otec se odstěhoval.

Osobní anamnéza dětí

Nezletilý: žák čtvrté třídy ZŠ. Matka s dítětem dochází na lékařské kontroly na ortopedii a do pedagogicko-psychologické poradny, neboť mu byla ve třetí třídě diagnostikována porucha pozornosti. Aktivně sportuje, věnuje se florbalu, dochází na kroužek informatiky. Stravuje se ve školní jídelně.

Nezletilý: žák první třídy ZŠ. Také se aktivně věnuje florbalu. Stravuje se ve školní jídelně. Je zcela zdravý, má běžné potřeby odpovídající věku.

Sociální anamnéza

Sociální pracovnice provedla opakované neohlášené šetření v rodině, ale na zvonění nikdo nereagoval, zanechány předvolánky. Na základě zanechané předvolánky se do úřadovny dostavila matka nezletilých a s matkou byl sjednán termín šetření v domácnosti. Sociální šetření bylo následně provedeno v domácnosti matky nezletilých. Bylo zjištěno, že matka je zaměstnána jako OSVČ v oboru oděvního krejčovství. Kromě nezletilých nemá jinou vyživovací povinnost. Se svými dětmi a přítelem bydlí v bytě o velikosti 1+3, který je v jejím osobním vlastnictví. Domácnost je vedena v čistotě a pořádku. Děti užívají jeden společný pokoj, je účelně zařízen a přizpůsobený jejich potřebám.

Z důvodu podaného návrhu byl otec telefonicky kontaktován za účelem zjištění místa pobytu. Při telefonickém jednání otec uvedl, že je pracovníčně velmi vytížen, nový byt rekonstruuje, ale styky s dětmi v této domácnosti probíhají. Otcí bylo sděleno, že příslušné oddělení OSPOD prošetří poměry v jeho domácnosti. Otec si děti bere jednou týdně, žije ve společné domácnosti s přítelkyní v bytě o velikosti 1+3, který má v pronájmu. Z výsledku šetření je patrné, že otec vede domácnost v čistotě a má vytvořené vhodné podmínky.

Závěr

Nezletilé děti od doby, kdy rodiče ukončili společné soužití, vyrůstají v péči matky. Ze zprávy kolizního opatrovníka vyplývá, že matka o nezletilé děti řádně pečuje a dbá na jejich citovou, rozumovou a mravní výchovu, jakož i na to, aby byl udržován pravidelný osobní styk otce s dětmi. Rodiče jsou schopni se na výchově dohodnout, v záležitostech nezletilých komunikují a spolupracují bez problémů. Opatrovník navrhl, aby nezletilé děti byly svěřeny do péče matky a soud tuto dohodu rodičů schválil.

Kazuistika 2: Úprava práv nezletilé v době po rozvodu – návrh na svěřeni dítěte do péče matky

Charakteristika

Ze spisové dokumentace vyplývá, že matka i otec shodně prohlašují, že spolu uzavřeli manželství v roce 2016 a jejich manželství již není dále funkční, nechtějí dále žít společně, podali návrh na rozvod manželství a návrh na svěřeni nezletilé do výhradní péče matky. Rodiče od roku 2019 nevedou společnou domácnost, došlo k rozluce a od té doby je nezletilá v péči matky.

Rodinná anamnéza

Manželé šest let žili v partnerském vztahu a v době uzavření sňatku bylo nezletilé šest let. Rodiče od roku 2019 nevedou společnou domácnost, došlo k rozluce a od té doby je nezletilá v péči matky. Společně bydleli v rodinném domku, který po rozluce obývá matka společně s nezletilou a otec se odstěhoval do vedlejší obce. Matka uvádí, že v důsledku nevěry ze strany otce došlo k odcizení a není možné vztah urovnat. Cítí velké zklamání a ztrátu důvěry. K nezletilé však otec měl vždy pěkný vztah a v tomto směru k němu výhrady nemá a nezletilá se s otcem pravidelně vídá, a to vždy o víkendech. Návštěvy u otce probíhají bezproblémově a dcera se vždy těší.

Osobní anamnéza nezletilé

Nezletilá je 9 let, navštěvuje čtvrtou třídu základní školy. Je zdravá, má běžné potřeby, odpovídající jejímu věku. Navštěvuje kroužek výtvarného umění, ráda jezdí na kole. Ve škole má výborný prospěch a se svými spolužáky má přátelské vztahy. V rodinném domku, který obývá společně s matkou, má vlastní pokoj, který vyhovuje potřebám dítěte. Má kladný vztah k oběma rodičům.

Sociální anamnéza rodičů

Otec je zaměstnán jako obchodní zástupce s pravidelným měsíčním příjmem. Má jednu vyživovací povinnost. Otec nemá výhrady k péči matky o dítě a od rozluky rodičů na výživu pravidelně přispívá. S nezletilou se pravidelně vidá. Bydlí v bytě, který má v osobním vlastnictví o velikosti 1+2, žije sám.

Matka je zaměstnána jako pracovník v sociálních službách s pravidelným měsíčním příjmem. V péči má ještě nezletilého syna z předchozího manželství. Vlastní rodinný dům, ve kterém s nezletilou žije. Má dvě vyživovací povinnosti ke dvěma nezletilým dětem.

Závěr

Rodiče podali návrh, kterým se domáhali, aby nezletilá byla svěřena do péče matky pro dobu před i po rozvodu manželství a otec se zavázal hradit výživné. Opatrovník šetřením v rodině a rozhovorem s rodiči i s nezletilým dítětem navrhl, aby dohoda rodičů byla schválena vzhledem k tomu, že rodiče seznámili nezletilou se situací a dohoda je v zájmu nezletilého dítěte. Soud dohodu rodičů výkonu rodičovské odpovědnosti schválil, neboť dítě je v péči matky již od rozluky rodičů. Na straně matky nebyla zjištěna žádná překážka, která by její výlučné péči o nezletilé dítě bránila. Otec se s dítětem stýká podle dohody. Rodiče jsou schopni dohodnout se na styku dcery s otcem, nežádají o soudní úpravu.

Kazuistika 3: Úprava práv nezletilého pro dobu po rozvodu – návrh na svěřeni dítěte do péče matky s následnou dohodou společné péče

Charakteristika případu

Manželství bylo uzavřeno v roce 2010. Nezletilý se narodil v roce 2016 a rodiče spolu nežijí od června 2020, kdy se matka odstěhovala ze společné domácnosti a podala návrh na rozvod manželství. Svým návrhem se domáhala o svěřeni dítěte v době po rozvodu do své péče, otec s návrhem souhlasil.

Rodinná anamnéza

Manželství trvalo deset let. Po odstěhování matky s dítětem se v péči o nezletilého rodiče střídají tak, jak potřebují, vždy po předchozí domluvě. Jsou schopni se o potřebách dítěte domlouvat, vzájemně si vycházejí vstříc. Komunikace a spolupráce probíhá bezproblémově. Výživné si vzájemně neplatí. Pokud jde o nákupy potřeb pro nezletilého nebo úhrady jeho výdajů, zaplatí je matka a otec přispěje nebo se rodiče v placeni střídají.

Osobní anamnéza nezletilého

Věk: 4 roky, navštěvuje mateřskou školu, je zdravý, potřeby má běžné. Nezletilý má bezproblémový vztah k oběma rodičům. Žije s matkou, otec ho navštěvuje.

Sociální anamnéza

Matka v současné době bydlí v pronajatém bytě o velikosti 1+2, v domácnosti žije pouze s nezletilým synem. Má středoškolské vzdělání s maturitou, je zaměstnána jako zdravotní sestra a pobírá pravidelnou mzdu. Bytové podmínky matky jsou pro nezletilého vhodné. Nezletilý má svůj vlastní pokoj, který vyhovuje potřebám dítěte. Kromě nezletilého nemá matka další vyživovací povinnost.

Otec má s matkou nezletilého ve společném jmění manželů rodinný dům, ve kterém dříve bydleli společně. Jsou dohodnuti, že v rámci vypořádání

společného jmění manželů, zůstane dům otci. Kromě nezletilého otec nemá další vyživovací povinnost, je zaměstnaný jako hasič, má pravidelný finanční příjem. Rodiče se dohodli, že nezletilý syn bude po rozvodu svěřen do péče matky, otec se bude s nezletilým synem dále stýkat na základě vzájemné dohody s matkou nezletilého syna, a to každý týden.

Závěr

V projednávané věci bylo prokázáno, že rodiče nezletilého jsou manželé, ale nežijí spolu a byl podán návrh na rozvod manželství. Sociální pracovnice provedla šetření v rodině a po rozhovoru s oběma rodiči, došlo ke zvratu a rodiče uzavřeli dohodu, na základě, které byl nezletilý svěřen pro dobu po rozvodu manželství rodičů do společné péče, opatrovník nezletilého navrhl, aby dohoda rodičů byla schválená a soud tuto dohodu schválil. Na tomto uspořádání se rodiče dohodli, protože došli k závěru, že jsou schopni a je v zájmu nezletilého, jeho péči zajistit společně. Oba mají vytvořené vhodné podmínky, nemají vzájemně žádné výhrady ke své péči o nezletilého a v záležitosti o nezletilého jsou schopni se dohodnout i v otázkách finančních závazků. Svěřením dítěte do společné péče rodičů se obvykle žádnému z rodičů konkrétní částka výživného nestanoví, neboť se předpokládá, že budou schopni dobrovolně plnit svoji vyživovací povinnost úměrně svým schopnostem a možnostem a odůvodněným potřebám dítěte.

Kazuistika 4: Změna úpravy péče o nezletilou – návrh na svěřením nezletilé do péče otci

Charakteristika

Z rozsudku Okresního soudu v Lounech bylo zjištěno, že byla schválená dohoda rodičů, na základě, které byla svěřena nezletilá pro dobu před a po rozvodu manželství rodičů do výchovy matky a otec se zavázal platit výživné. Soud v roce 2011 tuto dohodu rodičů schválil, neboť výchova matky

nevykazovala naprosto žádných nedostatků, otec ani opatrovník žádné vady či nedostatky nevytýkali. Dohodnuté výživné bylo odpovídající možnostem a schopnostem otce, jakož i potřebám nezletilé. Nezletilá tehdy docházela do mateřské školy, byla zdráva s potřebami přiměřenými svému věku. Rodiče neměli další vyživovací povinnost. Otec podal v roce 2019 k Okresnímu soudu v Lounech návrh, aby nezletilá byla svěřena do jeho výchovy.

Osobní anamnéza nezletilé

Nezletilá je ve věku 13 let, je žákyní sedmé třídy a od roku 2019 je v péči otce na základě dohody s matkou. Tehdy se matka rozváděla a nezletilá už s ní nechtěla jít do třetího vztahu. Z rozhovoru nezletilé s opatrovníkem je zřejmé, že má kladný vztah k oběma rodičům, přeje si však žít s otcem. V souvislosti s přechodem nezletilé od matky k otci došlo ke změně základní školy, kterou navštěvuje. Věnuje se cyklistice, hraje tenis, je komunikativní a přátelská. Matka si nezletilou bere jedenkrát za 14 dní k sobě na víkend. Má kladný vztah k oběma rodičům a také vztah mezi nezletilou a přítelkyní otce je bezproblémový. V rodinném domě má nezletilá svůj pokoj, který je účelně vybaven.

Rodinná a sociální anamnéza

Ze spisové dokumentace vyplývá, že otec osm let žije s přítelkyní, která má dvě dospělé děti. Je zaměstnán jako voják z povolání, vlastní polovinu domu, ve kterém bydlí, vlastníci druhé poloviny domu je nezletilá. Kromě nezletilé, otec nemá jinou vyživovací povinnost.

K poměrům matky bylo ze zprávy zjištěno, že je zaměstnána jako voják z povolání, žije s novým partnerem, bývalým vojákem z povolání, který pobírá výsluhový příspěvek a v současné době pracuje jako řidič kamionu. Z tohoto manželství má matka další dvě nezletilé děti. V současné době je rozvedená a žije s novým přítelem, se kterým má další nezletilé dítě.

Ze spisové dokumentace je patrné, že rodiče byli telefonicky kontaktováni sociální pracovníci za účelem sjednání společné schůzky. Rodiče se společně dostavili s nezletilou do úřadovny sociálně-právní ochrany dětí. Nezletilá přišla v doprovodu svého otce. Rodičům sociální pracovnice vysvětlila důvod společného jednání a byla jim vysvětlena role kolizního opatrovníka. Dále bylo zjišťováno, zda nezletilou seznámili s podaným návrhem na změnu výchovy. S nezletilou byl proveden rozhovor za účelem vysvětlení role kolizního opatrovníka a zjištění stanoviska ohledně zmíněného návrhu, a to přiměřeně jejímu věku a rozumovým schopnostem. Z rozhovoru vyplynulo, že se situací byla seznámená a přeje si zůstat v péči otce a s matkou se stýkat. Byla komunikativní, hovořila spontánně, sama dokázala formulovat svůj názor k návrhu otce. Rodiče byli seznámeni s podstatným obsahem rozhovoru. Matka s návrhem souhlasila, neboť to bylo přání nezletilé.

Závěr

Provedenými důkazy bylo prokázáno, že o úpravě péče a výživném nezletilé bylo rozhodováno, kdy nezletilá byla ve věku 4,5 roků a na základě dohody rodičů svěřena do péče matky. Nyní se otec domáhal, aby nezletilá byla svěřena do jeho péče. Soud tedy zkoumal, zda došlo ke změně ve skutečnostech předchozího rozhodnutí. Nezletilá je nyní ve věku 13 let a je schopna vyjádřit své přání ohledně prostředí, ve kterém chce žít a zvolila si výchovné prostředí otce.

Ze zprávy opatrovníka nezletilé bylo zjištěno, že rodiče jsou schopni spolu ve věcech nezletilé komunikovat a domlouvat se na podstatných záležitostech a kontaktech s nezletilou. Ze vzájemného jednání s rodiči dále bylo zjištěno, že jsou ve věci podaného návrhu na změnu péče ve shodě a na základě zjištěných skutečností kolizní opatrovník navrhl, aby nezletilá byla svěřena do péče otce a matce stanovena vyživovací povinnost dle jejich výdělkových možností

a schopností a odůvodněných potřeb nezletilé. Soud rozhodl svěřením nezletilé do péče otce.

Kazuistika 5: Úprava práv nezletilých pro dobu po rozvodu – návrh na svěřeni nezletilého dítěte do péče otce

Charakteristika

Manželství bylo uzavřené v roce 2010, nezletilý se narodil v roce 2011. Z počátku bylo manželství bezproblémové, ale v roce 2018 otec podal návrh na rozvod manželství. Otec se podaným návrhem domáhal úpravy poměru nezletilého pro dobu před i pro dobu po rozvodu manželství. Požadoval svěřeni nezletilého do své péče. Matka s návrhem souhlasila.

Osobní anamnéza dítěte

Nezletilý chlapec ve věku osm let, zdravotně omezen. Diagnostikován Downův syndrom s autistickými rysy a projevy agrese. Pro své zdravotní postižení je umístěn od pondělí do pátku na internátním pobytu v Základní a Praktické škole. Víkendy tráví doma.

Rodinná anamnéza

Manželství trvalo osm let. Narozením syna se začaly objevovat problémy v partnerském vztahu. Muž uvedl, že matka dítěte chtěla dát syna do ústavní péče, protože péče o syna je náročná. Otec s návrhem nesouhlasil. Prakticky veškerou péči od narození zajišťoval sám. Chodil s dítětem k lékaři a na pravidelné psychiatrické kontroly. Žena byla živitelkou rodiny, otec pobíral příspěvek na péči. Objevovaly se častěji spory a hádky, došlo k manželskému odcizení a žena se odstěhovala ze společné domácnosti ke svým rodičům.

Sociální anamnéza rodičů.

Otec pracoval vždy jen na dohody, a to z důvodu osobní péče o syna. Od rozluky bydlí se svým synem v bytě o velikosti 1+3. Navštěvuje psychiatrickou poradnu, léčí se s depresí. Otcí bylo doporučeno, aby pracoval na svém psychickém stavu se specialistou. V současné době je otec zaměstnán jako řezník, víkendy má volné.

Matka pracuje jako prodavačka, v současné době má pronajatý byt o velikosti 1+2 ve kterém žije s novým přítelem. Syna navštěvuje jeden víkend v měsíci v místě jeho bydliště. K péči otce o syna nemá výhrady. Od rozluky jsou rodiče schopni domlout se o potřebách dítěte.

Závěr

Kolizní opatrovník, který s rodiči vedl rozhovor, neshledal nedostatky, doporučil návrh schválit, neboť se prokázalo, že otec o syna řádně pečuje a matka s návrhem souhlasila. Bylo také prokázáno, že psychický stav otce není závažný a nebrání v péči o nezletilého. Soud dohodu rodičů schválil a matce uložil přispívat na výživné.

6. Diskuze

Prochází-li rodina složitým životním obdobím, zcela jistě v rodině dochází k závažným psychologickým, sociálním i ekonomickým změnám. Jestliže už k rozchodu muselo dojít, mělo by se jednat o klidný rozchod dvou lidí, jejichž vztah přestal mít smysl, ale kteří jsou schopni své děti i sebe uchránit před závažnými traumaty a jejich následky.

Je třeba myslet na tu skutečnost, že rozchodem nezaniká rodičovská odpovědnost, zaniká manželství, ale jako rodiče by tu měli být pro své děti a brát zřetel na jejich potřeby.

Na tomto místě bych ráda uvedla prosby dětí rozvádějících se rodičů.

- Nikdy nezapomeňte, že jsem dítětem vás obou. Mám teď sice jednoho rodiče, u kterého převážně bydlím a který se o mě většinu času stará, ale druhého rodiče potřebuji úplně stejně.
- Neptejte se mě, koho z vás mám raději. Mám vás oba stejně rád. Neočerňujte přede mnou toho druhého, protože mě to bolí.
- Pomozte mi mít kontakt s druhým rodičem.
- Mluvte spolu jako dospělí lidé a nepoužívejte mě jako poslíčka mezi vámi.
- Nebud'te smutní, když odcházím k druhému rodiči. Nejraději bych byl s vámi oběma, ale nemůžu se roztrhnout na dva kusy jenom proto, že jste vy naši rodinu roztrhli.
- Nic neplánujte na dobu, kdy mám být s druhým rodičem.
- Nebud'te zklamaní, kdy se vám nehlásím v době, kdy jsem s druhým rodičem.
- Nepředávejte si u mě u dveří druhého rodiče jako balík.
- Nehádejte se přede mnou.
- Nevyprávějte mi věci, kterým ještě nemohu rozumět.

- Dovolte mi přivést si mé kamarády k vám oběma. Chci, aby poznali vás oba.
- Dohodněte se férově o penězích a nesoutězte o to, kdo mě víc rozmazlí.
- Řekněte mi na rovinu, když nevystačíte s penězi. Pro mě je důležitější čas než peníze.
- Nechte v mém životě co nejvíc věcí tak, jak bývaly před vaším rozchodem.
- Nechci ztratit prarodiče z druhé strany.
- Buďte féroví k novému partnerovi, kterého si ten druhý našel. S tímto člověkem musím také vycházet a bude pro mě jednodušší, když si nebudete škodit.
- Buďte optimističtí. Svoje manželství jste nezvládli, ale zkuste dobře zvládat ten čas poté.¹¹⁶

O rozvodu manželství již bylo mnoho napsáno, není to nic nového, co by nebylo rozebráno v odborných knihách z různých pohledů, ale právě tyto prosby dětí nám ukazují, že se nejedná jen o informace, ale popisují to, co děti skutečně prožívají na vlastní kůži a co si přejí. Bylo by užitečné, kdyby tyto informace posloužily k větší osvětě a rodičům by došlo, že se rozvádějí mezi sebou a nerozvádějí se dětmi.

¹¹⁶ *20 dětských přání*. Servis vztahů, pomoc odborníků, zdravý vztah. [online]. [cit. 2021-10-09]. Dostupné z: <https://servisvztahu.cz/vztahosfera/o-detech/20-detskych-prani/>.

7. Závěr

Dobře fungující rodina je v životě člověka velmi důležitá. Nejenom rodinné vazby, sounáležitost, láska, pevné spojení, zdravé vzorce chování, ale i další důležité aspekty ve vývoji člověka hrají významnou roli. Partneři, kteří se milují, vstupují do manželství, slibují si věrnost a lásku a v této fázi si nepřipouštějí vidinu budoucího rozpadu. Některým párům se opravdu poštěstí prožít společně celý život, vychovat děti, připravit je na budoucí život, společně zestárnout a prožít krásný život. Samozřejmě i takový vztah může procházet různými problémy a bylo by klamné domnívat se, že se tak neděje, ale jejich úspěšnost udržení rodiny může spočívat ve vhodných metodách řešení možných problémů ke spokojenosti všech zúčastněných a setrváním ve vztahu.

Problematika rozvodu je mi celkem blízká. Pracuji v kolektivu žen zdravotních sester a některé z nich prošly touto nelehkou životní etapou. Měla jsem možnost vidět, jakým způsobem rozvod poznamenává lidskou duši a jaký vliv má na sociální fungování dotčených. Jejich časté zoufalství, strach z budoucnosti, osamocení, obavy spojené s výchovou dětí, mě samotnou přivedly k lepšímu pochopení tohoto tématu a přenesení do bakalářské práce. To, co jim někdy chybělo, byly informace, jak v některých případech postupovat a kde vyhledat pomoc.

Bakalářská práce pod názvem Součinnost OSPODu prostřednictvím sociální práce v rozvodovém řízení s rodinou si kladla za cíl přiblížit čtenářům tuto problematiku, poskytnout dostatek informací a představit praktickou pomoc prostřednictvím sociální práce rodinám, které si tímto nepříznivým stavem procházejí. Nejenomže dostatek informací a vnímání rozvodu ze širšího pohledu může tento stav zmírnit, ale může předejít negativním následkům rozvodu. Pravdou je, že každé téma by bylo vhodné zpracovat jako samostatnou práci, nicméně práce poskytla množství informací, které jsou

ucelené a snadno pochopitelné. Na základě těchto skutečností se domnívám, že cíl mé práce byl splněn.

8. Seznam literatury

ČERNÁ, M. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-10-6.

ČERMÁKOVÁ, M. *Proměny současné české rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-93-1.

Česko. *Zákon o rodině; Sociálně-právní ochrana dětí; Dítě a mezinárodní právo*. Ostrava: Sagit, 2003. ISBN 80-7208-344-9.

ČICHONĚ, M. *Sociálně právní ochrana dětí a mládeže*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 80-7042-363-3.

GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.

GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2390-7.

HASMANOVÁ MARHANKOVÁ, J., KREIDL, M., HUBATKOVÁ, B. *Proměny partnerství životní dráhy a partnerství v české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2012.

HOLÁ, L., WESPHALOVÁ, L., KOVÁČOVÁ, A., SPÁČIL, O. *Rodinná mediace v České republice*. Příbram: Leges. ISBN 978-80-7502-015-4.

HRUŠÁKOVÁ, M. *České rodinné právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-7239-104-6.

CHRENKOVÁ, M. *Sociální práce s rodinou*. Ostrava: Ostravská univerzita, Fakulta sociálních věcí, 2015. ISBN 978-80-7464-809-0.

JANOTOVÁ, M. *Mediace*. Praha: Ústav práva a právních věd. ISBN 978-80-87974-07-0.

KATRŇÁK, T. *Sociologické proměny podoby současné rodiny*. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2011. ISBN 978-80-904920-1-1.

KRATOCHVIL, S. *Manželská a párová terapie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-646-9.

KŘÍŽOVÁ, E. *SOS – Sociologie pro pomáhající profese*. Praha: Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3650-4.

- KUCHAŘOVÁ, V., ŠŤASTNÁ, A. *Partnerství a mezigenerační vztahy v české společnosti*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2009. ISBN 978-80-87007-76-1.
- LACA, S. *Výchova-rodina-hodnoty*. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. ISBN 978-80-87182-32.
- MASÁKOVÁ, V. *Sociologické proměny podoby současné rodiny*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011. ISBN 978-80-904920-1-1.
- MACKOVÁ, M. *Sociální práce v rodině a náhradní rodinná péče*. Hradec králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-375-8.
- MATOUŠEK, O. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3.
- MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-19-9.
- MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-7367-818-0.
- MOŽNÝ, I. *Moderní rodina*. Brno: Blok, 1990. ISBN 80-7029-018-8.
- MOTEJL, O., ČERNÁ, I., PANOVSÁ, K., MATYÁŠOVÁ, P. *Rodina a dítě*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007.
- NEŠPOROVÁ, O. *Homoparentální rodiny*. Praha: VUPSV, v. v. i., 2021. ISBN 978-80-7416-411-8.
- NOVÁK, D., NOVÁKOVÁ, M., BAKALÁŘ, E. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-157-3.
- NOVÁK, T., PRUCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2005. ISBN 978-80-247-1449-3.
- NOVOSAD, L. *Základy teorie a metod sociální práce II díl*. Liberec: Technická univerzita, 2004. ISBN 80-7083-890-6.

PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2.

POLIŠENSKÁ, P., FEBEROVÁ, R., STUHLÍK, Z. *Rodinné právo manželství*. Praha: Wolters Kluwer, 2017.

ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu*. Příbram: PBtisk, 2019. ISBN 978-80-7502-342-1.

ŠMOLKA, P. *Manželská a rodinná trápení*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-448-9.

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TEYBER, E. *Děti a rozvod*. Praha: Návrat domů, 2007. ISBN 978-80-7255-163-7.

THELENOVÁ, K. *Rodina v kontextu sociální práce*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. ISBN 978-80-244-3524-4.

VESELÁ, R. *Rodina a rodinné právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-86432-93-9.

ZATLOUKAL, L. *Komunikace v rodinách z hlediska vybraných přístupů v poradenství a terapii*. Olomouc: Univerzita palackého, 2013. ISBN 978-80-244-3878-8.

Elektronické zdroje

20 dětských přání. Servis vztahů, pomoc odborníků, zdravý vztah. [online]. [cit. 2021-10-09]. Dostupné z: <https://servisvztahu.cz/vztahosfera/o-detech/20-detskych-prani/>.

Metodické doporučení MPSV č. 11/2009 při účasti orgánů sociálně-právní ochrany dětí u rodičovského styku. [online]. [cit. 2021-10-09]. Dostupné z [https://www.Metodické doporučení MPSV č-11.doc](https://www.Metodické%20doporučení%20MPSV%20č-11.doc).

Zákony pro lidi. Rodinné právo. [online]. [cit. 2021-10-09]. Dostupné z: [https://www.zakony pro lidi.cz/cs/2012-89 #cast2](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2).

Zákony pro lidi. Rozvod. [online]. [cit. 2021-10-09]. Dostupné z: [https://www.zakony pro lidi.cz/cs/1963-94 #cast1](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-94#cast1).

Metodické doporučení MPSV č. 11/2009 při účasti orgánů sociálně-právní ochrany dětí u rodičovského styku. [online]. [cit. 2021-10-09]. Dostupné z: https://www.Metodické_doporučení_MPSV_č-11.doc.